REVISTA TEOLOGICĂ

ORGAN PENTRU ŞTIINŢA ŞI VIEAŢA BISERICEASCĂ.

— APARE DE DOUĂ ORI PE LUNĂ. —

Anul IX. Martie—Aprilie, 1915. **Nr. 5—8.**

REDACTORI:

Dr. NICOLAE BĂLAN şi Dr. SILVIU DRAGOMIR.

CUPRINSUL:

REDACŢIA şi ADMINISTRAŢIA: SIBIIU, strada REISENFELS Nr. 11

SIBIIU. — 1915.

TIPARUL TIPOGRAFIEI ARHIDIECEZANE.

Anul IX. Martie—Aprilie, 1915. Nr. 5—8.

REVISTA TEOLOGICĂ

organ pentru ştiinţa şi vieaţa bisericească.

Abonamentul: Pe un an 10 coroane; pe o jumătate de an 5 coroane.
Pentru România 12 Lei. — Un număr 50 fil.

„Noi am aflat pe Hristos“.

Gânduri sfinte, gânduri transcendentale frământă creerii omenimei de pe emisfera globului pământesc... Această fermentaţiune sufletească e o urmare a stărilor răsboinice de azi. Slăbirea credinţei a adus uneori cu sine pretenţii nejustificate la multe popoare. Suntem în luna a zecea a răsboiului mondial — şi dacă facem o privire retrospectivă asupra intervalului percurs, din mormanul grozăviilor se înalţă — întocmai ca şi Hristos din mormânt — zorii luminoşi ai sfintei credinţe. Intreagă lumea dela începutul veacului al XX. se credeà absolut mândră pe rezultatele obţinute de mintea omenească. Acesteia i-se cântau osanele, lăudându-se *omul. Supraomul Dumnezeu* Isus Hristos erà din ce în ce tot mai mult scos din sfera de activitate a cugetării omeneşti...

Dar iată că deodată trâmbiţa răsboiului sună alarma, al cărei vaier prelung străbate inimile locuitorilor de pe cele două continente. Şi răsboiul mondial al popoarelor începù! De unde *până acì* Provedinţa-Dumnezeirea erà aşazicând aproape delăturată din cercul de gândire al popoarelor — nu numai a celor bogate şi îndestulite,

cari locuiesc în palate, ci şi din a celor sărmane şi locuitoare în colibi — iată că în entuziasmul general ceva *ca o frică* se instăpâneşte pe inimile şi în mintea beligeranţilor. Oare ce este aceasta? Spuneţi-ne voi ateiştilor! Nu auziţi voi mulţimea milioanelor germane, cari pleacă pe câmpul de răsboiu cu deviza: «*Wir vertrauen auf Gott! Gott ist mit uns*». Iar voi republicani şi socialişti francezi de ce ascultaţi glasul patrioţilor voştri, pe cari marele învăţat şi ateist Lavredan întrebându-i despre motivul veseliei lor la plecarea în răsboiu — ei începură *a-se rugà* zicând: «Cred într'unul Dumnezeu»,[1] şi de ce vă întoarceţi oare acum spre «Domnul puterilor, Domnul cel tare în răsboaie», plecându-vă înaintea planurilor şi judecăţilor Sale prea înalte?

«Cred» — aşa-mi ziceà în zilele acestea o mamă, al cărei fiu în multele lupte la care a luat până acum parte, a rămas neatins de glonţ — «cred că numai Dumnezeu l'a ferit până acum şi numai El singur îl mai poate scăpà şi de acum înainte». Şi oare rugăciunile unei mame bătrâne şi năcăjite nu vor fi ascultate? De ce oare zice Mântuitorul: «De veţi aveà credinţă ca grăuntele de muştar, şi veţi zice muntelui acestuia mută-te de acì dincolo, va fi vouă?»

«Zilnic cetim ziarele cu ştirile cele mai proaspete. Ne cutremurăm când ajungem la şirele cu cifrele pierderilor şi ne înfiorăm cetind despre noile mijloace iscodite pentru răpunerea şi nimicirea duşmanului.

«O Doamne! Tu ne-ai lăpădat pe noi, pânăce vom plătì toată datoria. Iată că oamenii prin însaşi inteligenţa şi isteţimea lor se extermineazä reciproc. Acum însă cu oftări doresc şi aşteaptă sfârşitul acestui răsboiu înfricoşat. Când vom ajunge la această fericire?! Dum-

[1] Cronica «Rev. Teol.» nr. 3-4 a. c.

nezeu ne-a dat pe noi pentru mintea cea stricată, până ne vom întoarce; căci omenimea întrebuinţează mintea cea luminată spre însaşi nimicirea ei, mai bine zis însă a răului, care a stăpânit şi încă şi acum mai stăpâneşte în lume. Din acest rău va răsărì cu siguranţă binele moral.

Nimicirea a zeci şi sute de mii este cu siguranţă o groaznică pierdere, însă touşi e mai bine să se nimicească numai corpul, decât «să se piardă cu trupul şi sufletul în gheenă». — Câte ştiri duioase despre adevărată întoarcere la D-zeu şi de adevărată credinţă ne aduc ziarele! Căci câţi învaţă acolo să cunoască pe Dumnezeu? Oameni cari în vieaţa lor n'au voit a înţelege glasul divinităţii, s'au întors deodată şi cu faţa iluminată de lumina cerească a cunoştinţii de Dumnezeu, împăcaţi cu întâmplările din jurul lor şi zguduiţi de fiorii credinţei cu umilinţă exclamă: «*Noi am aflat pe Hristos*!»

«Mare eşti Doamne şi minunate sunt lucrurile Tale» strigăm şi noi cu psalmistul, căci iată acei oameni, cari ajunseră până acolo că divinizau natura şi mintea omenească, ca pe unicul creator, ca «ultima ratio», — acum ei recunosc că toată înţelepciunea lor nu ajunge nimic, şi cu umilinţă îşi întorc privirile spre Acela, care are toată puterea, fiind El nu numai «Creatorul», ci şi «Atotţiitorul» întregului univers.

«Nu m'am rugat lui Dumnezeu toată vieaţa mea atâta, cât m'am rugat în tranşeu într'o jumătate de ceas» diceà unul, care s'a întors de pe câmpul de luptă cu o rană uşoară. — Şi inima fiecărui credincios, care aşteaptă împărăţia lui Dumnezeu va fi cuprinsă de înviorare cetind în reviste serioase, mărturisiri de credinţă ca şi cea a marelui scriitor francez Lavredan.

*

Credinţa ne va da ajutor... în veci preamărit fie Domnul! Iar soldaţii luptă, luptă pentru biruinţă, pe care

o va da-o Domnul atunci.. când îl vom ştì cu toţii preamărì după cuviinţă; căci «în foc se lămureşte aurul, iar oamenii în cuptorul ispitelor» şi a năcazurilor! Cât de mult se apropie de Dumnezeu acei soldaţi cari participă la serviciile divine campestre! Când din zeci de mii de guri răsună — plin de căldură internă — majestosul imn: «Mântuieşte Doamne poporul Tău...», impresia precum şi efectul sunt covârşitoare — dupăcum am aflat dela un asistent. Despre asta ne putem convinge şi din succesele şi istoricile fotografii reproduse de revistele ilustrate mondiale. De bunăseamă că prin răsboiul actual, mulţi au ajuns la convingerea mântuitoare: «Noi am aflat pe *Hristos!* carele mai înainte ne erà nouă sminteală, *acum* însă *bucuria* noastră este».

Dr. Ioan Felea.

O nouă fază a iezuitismului.

III.

Sfârşit.

Va se zică pontificatul lui Piu X se încheià cu apariţiunea detestabilă a integraliştilor care făceau vieaţa amară tocmai celor mai harnici bărbaţi ai bisericii catolice. Dar ca o contrazicere finală a acestui pontificat, ca o constatare a sterilităţii lui fù intervenirea iezuiţilor, care avù de efect slăbirea curentului nefast format sub Piu X. Intre ambele tabere, cari se desemnau ca vrăşmaşe, integraliştii şi iezuiţi, aceştia din urmă s'au încărcat de multe laude din partea lui Piu X, ceiace a trebuit să aibă de efect descurajarea integraliştilor.

Alarma în contra pericolelor pe care integraliştii le aduceau în biserică a dat-o revista iezuiţilor francezi, *Études* din Paris. Un articol din această revistă cuprindeà un adevărat rechizitoriu împotriva integraliştilor, a procedurilor lor prin delaţiune, a maniei lor de a bănuì şi a denunţà pe toţi catolicii care-şi permit să cu-

gete prin ei înşişi şi fără a aşteptà un cuvânt de ordine. Sub pretext de a distruge modernismul, intransigenţii ajung să excomunice pe toţi aceia care-şi permit să aibă ideile lor în chestiuni curat politice şi sociale, şi nu acele pe care integraliştii le atribue Vaticanului. Ajunge să nu fii înregimentat în sectă, pentruca îndată să fii tratat, dacă nu de modernist, cel puţin de modernizant, epitet vag şi înşelător, care aruncă o bănueală de erezie peste toate manifestările cugetării, chiar peste cele mai legitime şi mai corecte din punctul de vedere al credinţei.

Aşà vorbeà revista *Études* despre integralişti, ca despre nişte terorişti în materie de credinţă. Articolul său a avut un mare răsunet, şi îndată au urmat şi alte articole şi măsuri ale iezuiţilor. Revista iezuiţilor germani, *Stimen aus Maria-Laach*, a publicat curând după *Études* un însemnat articol în care stigmatizà cu asprime procedura integraliştilor. Intr'un articol pus în fruntea revistei şi iscălit de redacţiune, se arată că însaşi numirea de «catolicism integral» e o absurditate, fiindcă un credincios trebuie să primească tot ce e în domeniul credinţei mărturisite de biserica lui Nu există puncte esenţiale şi neesenţiale, ci toate îşi au locul lor în sistemul de credinţă. De aceea integral e orice catolic, fiindcă nimenea nu poate lăsà nimic, fără vină a conştiinţei înaintea lui Dumnezeu, din ceeace e declarat drept depozit al credinţei. Prin urmare ceice se pretind catolici integrali nu pot aveà în credinţa pe care o mărturisesc mai mult decât au ceialalţi catolici suspecţi, iar plusul, pe care cred ei că-l au, e constituit din idei străine, din interpretări, care nu fac parte din domeniul credinţei.

Revista în chestiune ia ca exemplu învăţătura despre primatul papal şi spune că acest primat e susceptibil de interpretări, care sunt numai interpretări şi nimic mai mult, nu material propriu zis al credinţei. Astfel după părerea integraliştilor, papa are drept de amestec *direct*, ca o consecvenţă a catolicismului, în toate lucrurile profane, temporale, «părere care nu numai nu e doctrină

generală a teologilor, ci încă de mult e răsturnată şi înlăturată de teologi».

Integraliştii însă au o aşà atitudine şi aşà procedură, că cei mai buni lucrători pe câmpul creştinismului catolic se desgustă şi sunt înlăturaţi dela lucru, iar biserica este atunci lipsită de silinţele lor. Prin urmare integraliştii sărăcesc vieaţa bisericii şi alungă energiile.

Dar trebuinţele bisericii sunt imense, mai cu seamă în vremea de acum. «Nevoia vremii îngrămădeşte nenumărate şi colosale pretenţiuni. Nevoile sociale ale vieţii religioase şi bisericeşti cer şiruri de voluntari. De voluntari. Căci acei cari zic: Noi împlinim cele zece porunci ale lui Dumnezeu şi cele cinci porunci ale bisericii, mai încolo însă suntem stăpâniţi cu totul de trebuinţele slujbei noastre din societate, aceştia sunt, fără îndoială, catolici cum se cade, dar care nici cu un deget nu ating problemele actualităţii. Numai voluntarii care se jertfesc bucuros pot fi înrolaţi la această muncă, bărbaţi şi femei cu un catolicism *intensiv*. Ei nu cer altă plată decât cea dela Dumnezeu. Între aceştia, sunt mulţi oameni viteji. Atât de puţin se ruşinează ei de evanghelie, că pentru ea sufer şi prigonire. Numai *un lucru* ar puteà îngrozì pe aceşti lucrători de bună voie, aşà că trebuie să ne temem ca nu cumva să-i vedem părăsind cu grămada rândurile în care voluntari şi numai voluntari luptă şi muncesc. Aceasta se va petrece anume atunci când curăţia şi întregitatea credinţei lor sunt bănuite fără încetare. O asemenea critică negativă sfarmă unitatea, paralizează puterea de lucru, seamănă neîncredere, pustieşte taberele în care se săvârşeşte acea muncă voluntară».

Iată propria descriere a situaţiunii şi a pericolelor ei după însăşi revista iezuită *Stimmen aus Maria-Laach*. Din cauza aceasta, spune ea, cele scrise de revista *Études* din Paris nu sunt numai o apărare faţă de un vrăşmaş, ci un strigăt în faţa pericolelor care trebuiesc înlăturate, pericule create de calamitatea integraliştilor. Manifestările iezuiţilor contra integralismului n'au încetat.

Ele nu s'au mărginit la aceste două reviste. Aproape în acelaş timp, autoritatea iezuită din Viena intentà un proces bisericesc unui ziar catolic integral, *Sonntagsblatt*, care îndrăznise să suspecteze ortodoxia iezuiţilor, iar Pater Kolb, iezuitul austriac cel mai cu vază şi mai cunoscut, a rostit un foarte viu discurs în contra catolicilor întransigenţi din Austria în *Societatea Pius* (*Pius Verein*) din Viena.

După Francia, Germania şi Austria, aceiaşi manifestare a iezuiţilor în Italia. Acì iezuiţii nu vor ca situaţiunea lor să se confunde cu aceea a integralilor. De aceia au început încordări între unii şi alţii. Don Boccardo, preotul care conduceà ziarul catolic întransigent din Genova, a primit înştiinţarea să nu mai calce prin stabilimentele iezuiţilor, căci i se va închide poarta. Altul Pater Tacchi-Venturini, a dat anul trecut un interview, în care s'a rostit foarte aspru împotriva integralilor, iar a doua zi după acest interview, el s'a văzut, nu desaprobat, ci înaintat la postul de secretar al Companiei iezuiţilor, adecă la cea mai înaltă funcţiune a lor după acea de general.

Din toate acestea, un fapt rămâne sigur: că ridicarea iezuiţilor din toate ţările în contra integraliştilor nu e o întâmplare, e un cuvânt de ordine, care se face cu deplinul asentiment al superiorilor Companiei. E probabil că şi ei şi superiorii lor au fost scârbiţi de excesele la care a ajuns campania împotriva moderniştilor şi care nu i-a cruţat nici pe ei. De acì opoziţiunea lor acum pe faţă împotriva catolicismului întransigent al integraliştilor.

Fără îndoială că şi fostul general al iezuiţilor, Pater Wernz, a trebuit să fie pentru intervenirea energică a iezuiţilor în luptă, căci fără părerea lui nu s'ar fi putut face aceasta. El însă, ca om cu vederi moderate, de sigur că nu vedeà cu plăcere excesele la care s'a ajuns cu antimodernismul. Stăpânit de vederi mai largi şi mai moderne, în sufletul lui a trebuit să desaprobe exagerarea şi să determine el însuşi curentul manifestat între iezuiţi. Intr'adevăr, în unele cercuri catolice se crede că

el însuşi ar fi inspiratorul acestei campanii protivnice curentului fanatic.

Predecesorul fostului general erà un Spaniol, Pater Martin, om cu vederi intransigente şi care dăduse ordinului iezuiţilor o îndrumare intransigentă, conform cu părerile sale. Sub Pater Wernz însă s'a văzut o manifestare nouă, neaşteptată după ideile pe care le are lumea despre iezuiţi.

Această intervenire a iezuiţilor, în lupta contra integraliştilor, poate fi determinată de diferite scopuri. E posibil ca, afară de propia lor apărare în contra atacurilor care li s'au adus, să se mai urmărească şi alte scopuri.

Atitudinea lor liberală în această împrejurare unii o explică drept o încercare de a-şi pregătì drumul spre primirea lor oficială în Germania. Căci iezuiţii nu sunt admişi în Germania decât individual. Ei n'au voie să deschidă stabilimente publice. Deci pentru a ajunge la aceasta, cel mai bun mijloc e să dea probă de tact şi cumpătare, să nu se arete duşmani ai libertăţii şi agenţi ai intransigenţei, să sfârşească cu ideia care-i înfăţişează drept oameni pătrunşi de intoleranţă şi absolutism.

Aşà explică unii, cel puţin ca un motiv parţial, unanimitatea cu care ordinul lor a dus lupta împotriva integralismului.

IV.

Fără îndoială, manifestându-se cum am văzut, iezuiţii apar într'o lumină nouă: tocmai ei în serviciul liberalismului religios şi combătând fanatismul, care mai nainte erà partea lor. Toţi cei cari urmăresc mersul lucrurilor în biserica Romei, au trebuit să observe acest fapt şi să se întrebe ce impresiune va produce.

O întrebare foarte legitimă a fost, mai întâi, ce impresiune va face la Vatican. Căci cercurile Vaticanului erau foarte deschise influenţelor intransigente ale integraliştilor. Papa Piu X însuşi erà sub stăpânirea lor, şi dacă integraliştii au îndrăznit atât de mult, este că se

ştiau spriginiţi la Vatican. Şi dacă nu sprijiniţi chiar de toţi, erau însă destui din cei porniţi pe intransigenţă.

Acestor cercuri, fireşte, intervenirea iezuiţilor n'a putut plăceà. Deci se vorbeà de o desaprobare publică din partea papii care s'ar pronunţà în contra manifestării iezuiţilor.

Dar de abeà puneà cineva această ipoteză, şi îndată se vedeau greutăţile. In adevăr, iezuiţii sunt una din marile puteri ale bisericii romano-catolice. Erà greu de intrat în luptă cu ei, şi chiar Papa trebuià să se ferească de această perspectivă. Papa negru, cum i se zice generalului iezuiţilor, fiindcă e îmbrăcat în negru şi are o autoritate ca şi papa cel propriu zis, erà un factor de care trebuià să ţie seamă şi acesta din urmă, adecă celui oficial, numit şi Papa capul catolicismului, căruia i se mai zice şi Papa alb, fiindcă poartă vesminte albe.

Din cauza aceasta, ipoteza desaprobării Papii negru din partea Papii alb nici nu s'a realizat. Zvonul a fost numai un zvon, şi oricât nu va fi plăcut unora intervenirea iezuiţilor, cuvânt împotriva lor nu s'a ridicat. Dimpotrivă, cu ocaziunea împlinirii a o sută de ani dela restabilirea ordinului iezuiţilor prin Papa Piu VII la 1814 (fusese desfiinţat de Clement XIV în 1773), Papa Piu X a trimes o scrisoare generalului iezuiţilor în care aduceà cele mai mari elogii ordinului, pentru serviciile aduse de el cauzei catolice. Papa se declară fericit că are ocaziune de a-şi arătà bunăvoinţa sa faţă de acest ordin. Intre alte laude, pe care i le aduce, e şi aceea a marei alipiri către sfântul scaun, de care iezuiţii totdeauna au dat cea mai vie probă.

Scrisoarea a făcut mare sensaţie. In loc de ce se aşteptau unii, — cuvinte din cele mai măgulitoare la adresa ordinului. Nici o aluziune într'ânsa la noua atitudine a iezuiţilor şi la intervenirea lor în contra integraliştilor.

Deci cum s'a putut produce această scrisoare şi ce înseamnă ea?

Aprobă cumva Vaticanul această nouă fază în care se arată ordinul? Poate că e greu s'o afirmăm, fiindcă

în anturajul fostului papă erau persoane cu vederi foarte deosebite de ale iezuiţilor în chestiuni din cele mai arzătoare, precum aceea a catolicismului integral.

Scrisoarea papii, în tot cazul, înseamnă (şi acesta e faptul care trebuie scos în relief) că ordinul iezuiţilor se bucură încă la Roma de atâta autoritate şi de o aşà influenţă, că el îşi poate permite o independenţă în atitudini şi o vorbire deadreptul, pe care Vaticanul poate că nu le-ar permite altui ordin religios.

Fostul general al iezuiţilor însă, Pater Wernz, erà un temperament energic. El a izbutit să se impuie Vaticanului prin energia atitudinii sale. Anul trecut, se povesteà în Roma că iezuiţii, fiind atăcaţi cu violenţă de unele ziare catolice integrale, care mergeau până la a pune la îndoială ortodoxia lor, Pater Wernz s'a prezentat la Piu X şi i-a cerut satisfacţiune pentru ceeace el socoteà o ocară nemeritată făcută ordinului său. Papa a trebuit să-i făgăduiască satisfacţiunea, şi el s'a executat prin scrisoarea de care am pomenit.

Deci iezuiţii au câştigat cauza faţă de integralişti, afirmându-şi cu aceata odată mai mult puterea lor.

Astfel ei au intrat cu succes în noua lor fază, care însă nu se ştie cât se va menţineà. Purtarea din urmă însă face cinste ordinului şi trebue relevată cu plăcere.

Arhim. ***Scriban.***

Despre toleranţa creştină.

Cuprinsul: Toleranţa creştină, necesară pentru unirea Bisericilor, întemeiată pe sf. Scriptură şi pe raţiune.

Pentru a ajunge la unire între toate bisericile creştine, condiţia întâi şi neapărat de lipsă e toleranţa reciprocă, ce sunt datoare să aibă unele faţă de altele; prin urmare întâia datorinţă a acelora, cari vrea să lucreze pentru unire este să predice această toleranţă şi să răspândească asupra acestei cestiuni o lumină cu

atât mai vie cu cât lumea se sileşte a o învălui într'o ceaţă de întunerec din ce în ce mai deasă.

S'a scris mult cu privire la toleranţă. Unii o condamnă într'un mod absolut; alţii o laudă c'un entuziasm, ce s'apropie de lirism. Atleţii acestor două câmpuri opuse s'au aşezat pe un teren, unde lupta are să fie cu necesitate fără de sfârşit. Dacă, în loc să trateze chestiunea din punct de vedere curat filozofic şi într'un mod incomplet, ei ar fi plecat dela ideia creştină, s'ar fi înţeles foarte uşor, presupunând cu toate acestea, că ei ar fi de bună credinţă.

Toată lumea recunoaşte, într'adevăr, aceste două principii: 1. Eroarea e incompatibilă cu adevărul, şi nu poate existà între ele nici un fel de solidaritate; 2. oamenii sunt datori, în legăturile lor reciproce, să observe legile dreptăţii şi ale dragostei. Nimeni nu va cutezà să tăgăduească aceste două adevăruri, care există în spiritul omenesc cu valoarea unor axiome şi pe care e de prisos a le demonstrà.

Isus Hristos le-a consfinţit prin învăţătura sa; reiese din cuvintele evanghelice, că adevărul n'are nici când să convenţioneze cu eroarea, dar că oamenii, fie ei chiar desbinaţi ca păreri şi ca purtare, sunt datori să folosească între ei *dragostea*, care este toleranţa dusă până la cea mai înaltă gradaţie a ei.

Să ascultăm pe Isus Hristos:

«Poruncă nouă dau vouă; ca să vă iubiţi unul pe altul; precum eu v'am iubit pe voi.» (Ioan, XIII, 34).

«Să iubeşti pe Domnul Dumnezeul tău cu toată inima ta şi cu tot sufletul tău şi cu tot cugetul tău. Aceasta este întâia şi mai mare poruncă. Iar a doua este asemenea acesteia: Să iubeşti pe aproapele tău ca

însuţi pe tine. Intr'aceste două porunci toată legea şi prorocii atârnă. (Mat., XXII, 37, 38, 39).

«Că tot celce se mănie asupra fratelui său îndeşert, vinovat va fi judecăţii; şi cine va zice fratelui său: *Raca*, vinovat va fi soborului; iar cine va zice: *Nebune*, vinovat va fi gheenei focului. Deci, de îţi vei aduce darul tău la altar, şi acolo îţi vei aduce aminte că fratele tău are ceva asupra ta, lasă acolo darul tău înaintea altarului şi mergi mai întâi de te împacă cu fratele tău, şi atunci venind adă «darul tău» (Mat., V, 22—24).

«Iubiţi pe vrăşmaşii voştri, binecuvântaţi pe ceice vă blastămă pe voi, faceţi bine celorce vă urăsc pe voi, şi vă rugaţi pentru ceice vă supără şi vă gonesc pe voi. Ca să fiţi fii ai Tatălui vostru celui din ceruri, care soarele său îl răsare peste cei răi şi peste cei buni, şi plouă peste cei drepţi şi peste cei nedrepţi» (Ibid., 44, 45).

«Şi ori în care casă veţi intrà, întâi ziceţi: *Pace casei acesteia.* Şi de va fi acolo fiul păcei, se va odihnì peste dânsul pacea voastră: iar de nu, la voi se va întoarce». (Luca X, 5, 6; — Mat. X, 12, 13).

«Şi precum voiţi ca să vă facă vouă oamenii, şi voi faceţi lor aşijderea». (Luca, VI, 31).

Iată o învăţătură clară şi hotărîtă. Aceste datorinţe de dragoste, de iubire reciprocă, Isus Hristos le proclamă obligătoare faţă de ceice sunt în eroare şi în viţiu, ca şi faţă de ceice sunt în posesiunea adevărului şi cari practică virtutea.

«Eu sunt, zice el, păstorul cel bun: păstorul cel bun sufletul său îşi pune pentru oi... Şi alte oi am, care nu sunt din staulul acesta; şi pe acelea mi se cade

a le aduce, şi glasul meu vor auzì; şi va fi o turmă şi un păstor». (Ioan, X, 11, 16).

Cum aduce el în staulul său oile cele rătăcite? Purtându-le pe umerii săi, dupăce a alergat căutându-le cu multe osteneli.

Când trimise pe ucenicii săi să predice Evanghelia, le zise: «Iată, eu vă trimit pe voi ca oile în mijlocul lupilor; nu veţi aveà toiag». (Mat., X, 10, 16).

Ce arme le rămâneau deci acestor cuceritori ai adevărului? Cuvântul lui D-zeu, care după sfânta Scriptură este un foc, ce pătrunde sufletele; o sabie ascuţită care desparte, în inteligenţă şi în conştiinţă, adevărul de minciună, binele de rău.

Nu numai că Isus Hristos n'a recomandat violenţa acelora, pe cari i-a însărcinat cu marea chemare de-a duce lumea la adevăr, ci el o osândì în modul cel mai expres:

«Iar Ioan răspunzând a zis: «Invăţătorule, am văzut pe unul în numele tău scoţând draci, şi l-am oprit pe el, că nu umblă pe urma ta cu noi». Şi a zis cătră el Isus: «Nu-l opriţi, *că celce nu este împotriva noastră, pentru noi este»*. Şi a îndreptat faţa ca să meargă în Ierusalim. Şi a trimis vestitori înaintea feţei sale; şi mergând au intrat într'un oraş al Samarinenilor, ca să-i gătească lui. Şi nu l-au primit pe dânsul, că faţa lui erà mergând spre Ierusalim. Şi văzând ucenicii lui, Iacov şi Ioan, au zis: «Doamne, voieşti să zicem ca să se pogoare foc din cer şi să-i mistuiască pe ei?» Iar Isus întorcându-se i-a certat pe dânşii şi a zis: «Nu ştiţi ai cărui duh sunteţi voi; Că Fiiul omului n'a venit să peardă sufletele oamenilor, ci să mântuiască. Şi au mers într'alt sat.» (Luca IX, 49—56).

Iată intoleranţa osândită în ceeace poate aveà ea mai specificat. Samarinenii sunt în eroare; ei refuză

însuşi Dumnezeu omului cea mai simplă ospitalitate; doi apostoli indignaţi vreau să-i pedepsească cu chinurile focului, şi Isus le zise, că ei n'au putut concepe o astfel de ideie decât subt însuflarea *duhului răului.*

Potrivindu-şi învăţătura cu exemplele sale, Isus Hristos zise apostolilor săi:

«Şi oricine nu va primì pe voi, ieşind din casa aceia, scuturaţi praful de pe picioarele voastre». (Mat., X, 14).

El nu vrea nici să îngăduie, ca cineva să judece purtarea acelora, cari nu vreau să creadă, şi declară că nici el însuşi nu-i judecă în veacul de acum. Sfântul Ioan ni-a păstrat aceste cuvinte dumnezeeşti, asupra cărora noi chemăm toată luarea aminte a celor ce părtinesc judecata şi violenţa.

«Şi de va auzì cineva graiurile mele şi nu va crede, eu nu-l judec pe el; că n'am venit ca să judec lumea, ci ca să mântuiesc lumea. Celace se lapădă de mine şi nu primeşte graiurile mele, are pe cela ce îl judecă pe el: cuvântul, care am grăit, acela îl va judecà pe el în ziua cea de apoi». (Ioan, XII, 47, 48.)

Apostolul Evangheliei nu trebuie aşà dară să purceadă, decât cu blândeţe, cu sfatul, fără silă.

În ideia lui Isus Hristos, împărăţia lui Dumnezeu sau lumea este asemenea unui câmp, în care răsar ierbăriile cele rele alăturea de sămânţa cea bună. Trebuie oare să smulgem aceste ierburi rele? «Nu, răspunse Isus Hristos, ca nu cumva plivind zizaniile să rupeţi şi grâul împreună cu dânsele. Lăsaţi să crească amândouă împreună până la seceriş». Timpul secerişului este sfârşitul lumii. Atunci fiiul omului va trimite îngerii săi, cari vor legà în snopi zizaniile şi le vor arde». (Mat. XIII, 24, 30).

Toleranţa creştină nu-i, dupăcum se vede, indiferenţa între eroare şi adevăr; ea-i dragostea dintre oameni. Nu aparţine oamenilor să smulgă din ţarina stăpânului casei zizaniile, cari ameninţă să înăbuşe sămânţa cea bună; şi n'au primit dela Dumnezeu această misiune; ea-i rezervată pe seama trimişilor cereşti, cari vor împlinì poruncile lui Dumnezeu, când timpul va fi sosit.

Cât se ţine de oameni, ei au să se mulţămească, în relaţiile lor faţă de ceice sunt în eroare, cu anumite măsuri de precauţiune, care le impune prudenţa, amăsurat împrejurările lor. Trebuie să se ferească fiecine de contagiunea păcatului şi a eroarei şi de ceice se dau drept apostolii acestora, căci nu poate existà nici o legătură între lumină şi întunerec.

«Celce nu este cu mine este împotriva mea», zice Isus Hristos. Cu alte cuvinte ceice nu sunt partizani adevărului, sunt ai erorii: în privinţa aceasta, cuvântul învăţătorului este formal. Prin urmare nici o indiferenţă. Cât priveşte conduita exterioară, avem datoria să considerăm ca fiind pentru Isus Hristos pe toţi ceice nu sunt împotriva lui; cât pentru credinţa intimă, celce nu este cu Isus Hristos, este împotriva lui. Toleranţa între oameni nu puteà fi propoveduită mai deschis, şi indiferenţa între adevăr şi eroare nu puteà fi osândită într'un mod mai deslușit.

E evident, că pentru a împlinì îndatoririle dragostei sau ale toleranţei creştine, nu-i de lipsă să nu se ia nici un fel de precauţiune contra partizanilor erorii. Putem chiar, şi uneori suntem datori să încunjurăm orice soiu de legături cu ei; de exemplu, în cazul, când aceste relaţiuni ar fi un prilej de cădere în eroare sau ocazie de a produce scandal.

In felul acesta legau apostolii pe credincioşi să nu aibă nici o legătură socială cu cei dintâi eretici, cari căutase să strice învăţătura descoperită prin sistemele lor mincinoase. Încă slabi în credinţă, aceşti credincioşi puteau fi amăgiţi de falşii proroci îmbrăcaţi în piele de oaie. Numai cât Isus Hristos i-a înştiinţat, că ei au să se ferească de aceşti ipocriţi:

«Păziţi-vă de prorocii cei mincinoşi, cari vin la voi în haine de oi, iar în lăuntru sunt lupi răpitori. Din roadele lor îi veţi cunoaşte pe ei.» (Mat., VII, 15, 16).

Aceasta-i singura restricţiune, ce am găsit-o în învăţătura lui Isus Hristos, cu privire la acel simţământ de dragoste, de toleranţă universală, pe care a predicat-o peste tot locul.

Tipul ipocritului erà, în ochii lui Isus Hristos, Fariseul. El îl priveà ca pe omul periculos, cu deosebire, ca pe singura fiinţă vrednică de critică. La orice întâlnire, el îl biciuie şi îl blastemă. Cu toate acestea, el n'a recomandat nici când violenţa faţă de dânsul.

Adevăratul creştin, credincios învăţămintelor învăţătorului, este deci plin de bunătate, de dragoste pentru toţi oamenii; el nu judecă nici intenţiunile, nici simţemintele, nici opiniile. Dacă el e martor al unor acte exterioare în mod evident contrar binelui sau adevărului, are să ia anumite precauţiuni pentru siguranţa sa personală, dar, fără să folosească vr'o silă oarecare împotriva acelora, de cari ar aveà să se păzească. Dacă-i dator să combată pe faţă pe ipocrit, pe Fariseu, să-i desvălească vicleniile, nici când n'are să întrebuinţeze împotriva-i alte mijloace decât adevărul.

E de tot straniu, că după o învăţătură aşà de formală a lui Isus Hristos, spiritul de intoleranţă a fost atât de des autorizat şi recomandat în diferitele biserici

creştine. Unii teologi au dus prejudiţiul atât de departe, încât au voit să legitimeze această intoleranţă, sprijinindu-o pe o interpretare falsă a unui loc din Evanghelie. Acest loc e scos din parabola celor învitaţi la cina unui stăpân de casă. Dupăce ceice fuseră chemaţi nu voiră să meargă, domnul casei trimite sluga să caute pe toţi, pe cari îi va găsì: «Eşi, îi zise, la drumuri şi la garduri *şi-i sileşte să intre*, ca să se umple casa mea». (Luca, XIV, 23). Aceste cuvinte, *i sileşte să intre*, *compelle intrare*, au dat motiv pentru cele mai singulare comentare din partea prietinilor intoleranţei. Înţelege oricine acest text la întâia privire; nu putem găsì într'ânsul decât o vie stăruinţă, ce e obligat servitorul să facă pentru a puteà decide nişte străini, cari nu fuseseră învitaţi la cină, să dea ascultare unei chemări, pe care ei trebuiau să o găsească întârziată şi extraordinară. Partizanii violenţei au observat în el cu totul altceva. Neputând găsì nimic în evanghelie prin ce să-şi autorizeze erorile, au chinuit acest text atâta de simplu, până au aflat în el o doctrină favorabilă pentru cele mai nedrepte străşnicii.

Sfântul Matei, care raportează aceeaş parabolă, ca şi sf. Luca, zice simplaminte, că slugile *adunară pe toţi, câţi au aflat*, buni şi răi şi s'a umplut casa de ceice şedeau. El nu face nici o amintire de pretinsa silă, de care ar fi avut lipsă să se folosească; stăpânul casei le recomandă numai *învitarea: chemaţi-i la nuntă, voçate ad nuptias* (Mat., XXII, 2 et seq.).

După una din regulele cele mai sigure ale exegesei biblice, cea mai bună interpretare a Scripturii rezultă din asemănarea textelor relative la acelaş obiect. Dacă ceice au abuzat de cuvintele *compelle intrare* ar fi aplicat regula aceasta, ar fi învăţat dela sf. Matei, că Dumnezeu, reprezentat prin personagiul din parabola

evanghelică, n'a încredinţat trimişilor săi decât misiunea *de-a chemà* lumea întreagă să ia parte la cina lui, adecă să intre în biserica sa; că cuvintele sf. Luca nu le putem, prin urmare, înţelege altfel, decât ca pe o învitare într'a-tâta de stăruitoare, încât o poţi asemănà unei dulci violenţe. Dacă Isus Hristos ar fi socotit violenţa exterioară printre mijloacele de lipsă pentru a aduce la evanghelie şi la biserică oile cele rătăcite, el n'ar fi oprit apostolilor săi întrebuinţarea armelor. In loc de a-i trimite ca pe nişte oi în mijlocul lupilor, fără traistă şi fără toiag, ar fi făcut din ei un ordin cavaleresc, o societate de inchizitori; departe de aşà ceva el nu le dete decât o sabie spirituală, adecă cuvântul lui Dumnezeu; să ascultăm ceeace zice sf. Pavel despre armele creştine.

«Că în trup umblând, nu ne oştim trupeşte; că armele oştirei noastre nu sunt trupeşti, ci puternice lui Dumnezeu spre surparea tărielor; surpând izvodirile minţii şi toată înălţarea ce se ridică împotriva ştiinţii lui Dumnezeu, şi robind toată înţelegerea spre ascultarea lui Hristos» (2 Cor., X, 3—5).

Acelaş apostol descrie în mod amănunţit armatura creştinului:

«Imbrăcaţi-vă întru toate armele lui Dumnezeu, ca să puteţi stà împotriva mesteşugirilor diavolului. Căci nu ne este nouă lupta împotriva trupului şi a sângelui, ci împotriva începătoriilor, şi a domniilor, şi a stăpânitorilor întunerecului veacului acestuia, împotriva duhurilor răutăţii întru cele cereşti. Pentru aceea, luaţi toate armele lui Dumnezeu, ca să puteţi stà împotrivă în ziua cea rea şi toate isprăvindu-le să staţi. Staţi drept aceia, încingându-vă mijlocul vostru cu adevărul şi îmbrăcându-vă cu zala dreptăţii. Şi încălţându-vă picioarele

întru gătirea evangheliei păcii; peste toate luând pavăza credinţii, cu care veţi puteà stinge toate săgeţile vicleanului cele aprinse. Şi coiful mântuirii luaţi, şi sabia Duhului, care este cuvântul lui Dumnezeu. (Efes., VI, 11—17).

Dacă comparăm aceste arme cu cele ale tribunalelor inchiziţiei, ale partizanilor violenţii şi ai apelaţiunilor la puterea seculară, oricine va fi obligat să recunoască, că există între ele o deosebire de netăgăduit. Creştinul, după sfântul Pavel, nu trebuie să aibă alte arme, decât adevărul, dreptatea, zelul pentru evanghelia păcii, credinţa, nădejdea mântuirii, cuvântul lui Dumnezeu; partizanii violenţii n'au visat nicicând decât temniţe, torturi, omoruri, răsboaie sălbatice şi fratricide. Cu tot lustrul de zel, cu care ar voì să acopere aceste violenţe, ei nu ne vor convinge niciodată, că urmează învăţătura lui Isus Hristos şi că îşi iau inspiraţiile din evanghelie.

Noi avem în proprietatea noastră adevărul, susţin dânşii, prin urmare noi suntem datori să-l impunem; dragostea ne obligă să luminăm pe cei orbi; de cumva nu voiesc să-şi deschiză ochii, avem datoria să-i silim să o facă; nu există mântuire decât în *biserica noastră;* din dragostea ce o avem pentru sufletele şi mântuirea lor cea veşnică, noi suntem obligaţi să-i silim să intre în biserica aceasta, dacă sfatul şi instrucţia nu-s suficiente pentru dobândirea acestui rezultat; dacă nu-i putem silì noi de noi, suntem obligaţi să înarmăm pentru cauza bisericii şi mântuirii sufletelor, regii, oamenii cei puternici şi să purcedem cu armele şi cu ruguri împotriva acelora, cari refuză să intre în adevărata biserică.

Intreagă argumentarea adversarilor toleranţei se reduce la aceste propoziţii, înfăţişate sub o mie de forme diferite. Pentruca ea să fie exactă, intoleranţii ar trebuì

să dovedească mai întâiu de toate, că posed cu toată siguranța adevărul; că au o idee exactă despre învățământul bisericii; că nu așează biserica acolo unde nu-i; că nu atribuesc bisericii o doctrină și atari instituții, cari nu-i aparțin; ei ar trebuì să dovedească încă și aceea, că cineva-i obligat să fie caritabil și plin de zel până la a silì, prin constrângere și violență, să intre în biserică sau să creadă adevărului pe aceia, cari nu vreau nici adevăr, nu vreau nici biserică; că e de lipsă să țină cineva prea puțină seamă de libertatea voiei, pe care Dumnezeu a dăruit-o omului, pentru a se crede obligat a-l domesticì prin chinuri sau prin moarte.

Intoleranții nu dovedesc nici una din aceste propoziții. Ei sunt deci tot așà de puțin raționali, pe cât și de puțin respectuoși față de doctrina Domnului nostru Isus Hristos.

Adevărații creștini n'au un astfel de dispreț pentru rațiune, pentru cuvântul lui Dumnezeu. Ei nu sunt atât de imprudenți, încât să atribue bisericii propriile lor idei, sau prejudițiile lor; ei sunt cu mult mai înțelepți, decât să poată crede, că vărsarea de sânge, flacările rugurilor sau ororile temniței sunt mijloace eficace pentru a naște pe seama bisericii fii credincioși și pentru a produce convingeri; ei sunt mult prea iubitori de oameni, decât ca să nu se îngrozească de spaimă în fața tabloului hâdos al luptelor fratricide, al torturilor și al supliciilor, al căror principii a fost spiritul de intoleranță. Ei se cred obligați să răspândească lumina adevărului, să deà vedere celor orbi, să ajute pe cei săraci cu duhul, să aducă înapoi în staulul Domnului oile cele pierdute, însă cuvântul și exemplele lui Isus Hristos i-au învățat, că nu le e permis să lucreze la evanghelizarea lumii, decât prin instrucțiune, sfătuire și practicarea virtuților creștine.

Isus Hristos a declarat, că el n'a venit în lume pentruca să o judece. La exemplul lui, nici creştinii să nu judece, să nu osândească, ci să iubească, să ierte şi să instruieze.

După R. F. Guettée. *I. Beleuţă.*

Dimitrie Eustatievici din Braşov,

secretarul episcopului Dionisie Novacovici, e cel dintâiu gramatic român.

Ca Şincai, Maior şi alţi luceferi ai noştri, merită şi Dimitrie Eustatievici să fie învrednicit de o monografie specială în istoria noastră culturală şi literară. Nu sunt în situaţia de a-l puteà studià pe baza unor amănunţite cercetări a documentelor contimporane, ce se găsesc în arhivele bisericeşti.

Celece urmează aici sunt o culegere şi sistemizare de informaţii împrăştiate prin diferite cărţi şi reviste româneşti şi străine. Adunând aceste informaţii şi grupându-le aici într'un întreg voesc numai să atrag atenţiunea asupra acestui bărbat cult şi activ, care a fost «*un însemnat om de şcoală*»[1] în epoca sa, şi în acest chip să trezesc interesul altora ca să-l studieze şi din alte puncte de privire, decât al vederilor sale despre regulele limbei române.

Eustatievici scrie pe la 1756, ori chiar 1735, întâia gramatică a limbei noastre. Ce e drept, până la anul 1780, când s'a tipărit prima gramatică la noi (a lui Clain la Viena), documentele vechi, pe lângă opera lui Eustatievici, mai pomenesc de alte *şase* gramatici româneşti; dar acestea toate au rămas până azi ca manuscrise ori chiar cu totul necunoscute.

---

[1] *N. Iorga* «Sate şi preoţi în Ardeal» Bucureşti 1902 pagina 271. Se pasionà mult de învăţământul Braşovenilor săi. Andrei *Bârseanul* «Istoria şcoalelor centrale române gr.-or. din Braşov». Braşov 1902 pagina 9—11 la anexe pagina 18—20.

Călugărul din Blaj, Alexă (Alexandru) Morăşeanu (Mureşan), fiul lui Vasile, a compus pe la 1765—1771 o gramatică italo-română. Aceasta a fost o gramatică de sine stătătoare şi nu un fel de întâie redactare — cum credeau unii — a gramaticii româno-latine a amintitului Clain. Această lucrare a rămas necunoscută. Probabil la ea se referește Ioasaf, (Ion din Deva),[2] prefectul tipografiei din Blaj, când, — în remonstraţia sa din 29 Octomvrie 1771 ajutând pe episcopul Rednic întru apărarea prerogativelor tipografiei seminariale faţă de tipografia nemeşului Iosif Kurtzbőeck,[3] care ulterior dobândi-se şi ea dreptul de a edà la Viena cărţi în limba românească,[4] — aşà se exprimă cu privire la gramatica lui Mureşan, însă fără a amintì numele autorului şi titlul cărţii: «quaedam grammatica italo-valachica, quae perfecte nondum est finita;» o gramatică oarecare italo-română, care nu e deplin sfârşită.

Cred că scriitorul contimporan Sulzer tot cartea lui Mureşan va fi avut-o în vedere, când scrie că: «Dermalen soll eine ordentliche walachische Sprachlehre zu Blassendorf..... unter der Presse seyn»,[5] adecă în vremea aceea se află în Blaj sub tipar o bună gramatică românească. Se poate însă că Sulzer înţelege aici altă gramatică, afirmativ a boerului şi dascălului de obârşie grec Alexandru Vilara.[6]

Samoilă Clain spune apriat că Mureşan e autorul «gramaticei românească şi italienească», şi e cert că ieromonahul Mureşan posedeà bine dialectele italiene, căci

---

[2] Ioasaf Devai erà unul din cei 4 călugări cari îmbrăcaseră schima monahală în 1764, deodată cu Samuilă Clain.

[3] Istoria înfiinţării acestei tipografii în revista «Transilvania» Sibiiu 1910 pagina 17—30 de Emilian *Micu.*

[4] Cinci acte pro şi contra tipografiei blăjene, în arhiva din Blaj. Dr. Augustin *Bunea* «Episcopii P. P. Aron şi Dionisie Novacovici». Blaj 1902 pagina 360—361.

[5] III pagina 4 nota a.

[6] «Enciclopedia română» Sibiiu 1904 t. III pagina 1217 şi Nicolae *Iorga* «Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea». Bucureşti 1901 volumul II pagina 22, 40, 48, 274 şi 282. In istoria culturală română, figurează şi: Petru, Dr. Ioan, Niculae şi Lambu Vilara.

dejà în 1757 studià teologia la Roma. Mai apoi ajunge paroh misionar la Timişoara şi Zăbran.[7]

La nici un caz nu e de crezut, că gramatica lui Mureşan ar fi confundat-o vechii noştri scriitori cu gramatica din 1774 a misionarului italian din Moldova, Francatonio Minotto.[8]

Pânăce a eşit de sub teascuri epocala gramatică de Viena din 1780 alui Clain, mai compun gramatici româneşti: un Anonim,[9] apoi alt Anonim, ofiţer rus la Iaşi, în 1770, o gramatică cu litere latine şi ortografie italiană[10] şi în sfârşit arhimandritul Dragomirnii Macarie.[11]

---

[7] Mai circumstanţial despre Mureşan: Dr. Ioan *Ardelean* în foaia bisericească şi şcolastică» Blaj 1888 pagina 38—40, 55—56. Tim. *Cipar* «Acte şi Fragmente» Blaj 1860 pagina 110 şi 124. *Iorga* o. c. 198, 271, 409—410 (şi 71—72) I. *Boroş* «Monografia par. româneşti unite din Timişoara» Timişoara 1903 pagina 14 şi 25. *Bunea* l. c. 305 şi 367. Dr. Vasile *Pop* «Disertaţie despre tipografiile româneşti» Sibiiu 1838 pagina 39 nota a. V. A. *Ureche* «Istoria românilor» Bucureşti volumul I. pagina 1172 nota 1. Şematismul istoric al diecezii Lugojului din 1903 pagina 273.

[8] Ar. *Densuşianu* «Istoria limbii şi literaturii române» Iaşi 1894 pagina 256, 257 şi 259. Ioan *Bianu* în revista «Columna lui Traian Bucureşti 1883 pagina 144—145 şi anul 1884 pagina 237. Gramatica Minotto apoi cea a arhimandritului Macarie tot din anul 1775, (vezi aici nota 12) le-am descris în revista «Naţiunea» Budapesta 1911 Nr. 3.

[9] E o prelucrare poate după opera lui Eustatievici. Se păstrează la academia română din Bucureşti sub Nr. 539. *Iorga* l. c. 276 cu nota 2. Manuscrisul lui Minotto nu se ştie unde e. A lui Macarie e la academie la Nr. 102. Ioan *Bian* şi Romulus *Cărăbaş* «Catalogul manuscriptelor româneşti» Bucureşti 1906 Tom. I. pagina 233. Aici nota 26.

[10] Manuscriptul se păstrează în biblioteca din Göttingen. E studiat în «Anal. academiei române» din Bucureşti sect. II. XX pagina 197 şi următ. Gramatica se termină cu dialoguri, în care se oglindeşte vieaţa casnică a boierilor contimporani din Moldova. Titlul manuscriptului nimerit cu cuprinsul e dat ulterior de careva proprietar al apusului şi sună «Petit recueil des mots moldaves, écrit par un Italien á Iassi, l'an 1770». *Iorga* l. c. 279 nota 2 şi 3.

[11] Vas. Grig. *Pop.* «Consp. asupra lit. rom. etc. Buc. I, 1875 pg. 59. *Ureche* «Istoria şcoalelor» Buc. I, pagina 34 cu nota 1. Dr. Mih. *Gaster* «Geschichte der rum. Litteratur» pagina 366. *Iorga* l. c. 275—276, 391 *idem* «Două biblioteci de mănăstiri: «Ghighiul şi Argeşul» pagina 17—19 *idem* Studii şi documente VII pagina 309—310. *idem* Istoria bis. rom. II pg. 171. Paul *Paicu* în «Foaia societ. pentru lit. şi cult. română în Bucovina» 1864 Nrii 1—4. *Densuşianu* l. c. 257. Lazar *Şăineanu* «Istoria filologiei române»

Titlul întreg al gramaticii lui Eustatievici e:

«Intru mărirea sfintei cei de o ființă făcătoarei de vieață și nedespărțitei Troițe: a Tatălui și a Fiului și sfântului Duh: Gramatica rumânească afierothisită prea blagocestivului, prea luminatului și prea înălțatului Domn și oblăduitor a toată Ungro-Vlachia domnului Domnulu Jo Constandin Nicolae Voevod; acu întâi izvodită prin Dimitrie Eustathiev Brașoveanul, methodos prea folositori și prea trebuincios, întăritu cu pilde prea folositoare, așezatu cu rânduială dreaptă și izvoditu în Bolgaria Brașovului: anul 1757 Septemvre 1».

Acest prețios manuscript se află în două exemplare bine îngrijite la academia română din București sub nr. 583.[12] A fost dăruit ei la anul 1899, din biblioteca mitropoliei Moldovei, de către regretatul Constantin Erbiceanu, profesor universitar de dreptul bisericesc, membru al academiei în secția istorică, fecund scriitor bisericesc și cel mai mare elenist între românii timpului actual.

Erbiceanu a studiat manuscriptul din vorbă și l-a descris sumar.[13]

Are format cvart. Acopere 137 fețe. Scrisoarea e foarte frumoasă, toată bine de una și aceiaș mână, scrisă firește cu litere chirile.

Autorul a compus gramatica la recercarea domnitorului Munteniei Constantin Maurocordat,[14] spre a înlesnì românilor studiul gramaticii grecești; ceeace aflăm din dedicația lucrării «Cuvânt de afierothisire» către

București 1895 pagina 89. «Bis. ort. română» București an. XII 673 XVIII 298, 303, 695. Romulus *Ionașcu* «Gramaticii românii» Iași 1914 pg. 2, 11—16, 284, 287. Ion *Lăpădat* «Manuscrisele dela Biericani și Râșca» în «Bis. ort. română» 1906 pg. 12—13. N. *Iorga* «Manuscriptele mănăstirii Cernica». «Bis. ort. română» 1902 pg. 23—25. *Crețu* «Lexicon slavo românesc a lui Mardarie» pg. 55—56. Cnf. și nota 9 de mai sus.

[12] Greșesc domnii profesori: Gh. *Adamescu* și Mih. *Dragomirescu* în «Literatura română modernă» pg. 81, când susțin, că lucrarea e tipărită în 1756 și se află la academie. *Bârseanu* l. c. pg. 9.

[13] A. D. *Xenopol* și C. *Erbiceanu* «Serbarea școlară din Iași» pg. 251—5. Acì se află și o bibliografie a gramaticilor noastre mai vechi.

[14] E de notat, că voda Constantin Nic. Maurocordat, a domnit între anii 1730—1758 în Muntenia de 6 ori și în Moldova de 3 ori.

voevod, unde scrie: «Precum voința înălțimei Tale de demult fiind spre aducerea întru ființă pe acest methodos în *dialectul Moldovenesc*,[15] acum aducându-se, se va odihnì voința, după a patra adeverință a dăruì pe norodul cu acest methodos, la trebuințele ceale întâmplătoare, cu prea milostivă voință și poruncă a se da tipăririi întru starea săvârșirii lucrului acestuia».

Preamărește apoi pe Domn ca ocrotitor al sfintelor biserici și școale din orașe:

«Ai întărit sfintele și dumnezăeștile lăcașuri, cu nesmintite și neîndoite povațe a luminătorilor întru învățătură, întru povățuire, întru îndireptare și întru slujirea adevăratelor arânduialelor bisericești, întemeind orașele cu sămănătorii adevărului și învățăturii și limbilor celor străine trebuincioase neamului omenesc, precum dialectul cel elino-grecesc întru norodul cel rumânesc să proslăvește, să mărească, luminează, stingând văpaele ceale arzătoare ale păgânilor și astupând gurile ceale deschise ale ereticilor».

După dedicația dela începutul manuscriptului urmează o lungă precuvântare: «Inainte cuvântare pentru cetitor», în cursul căreia Eustatievici accentuează marea importanță a învățăturii gramaticale, zicând: «A toatei învătături începutul este gramatica, deci aceia până în ceasul de acum în rumânescul dialect lipsire au fost ei.... neauzindu-se, nepovestindu-se, necercându-se pentru folosul ei.... pentrucă la lucrul tălmăcirii dreaptă armă și unealtă iaste gramatica, prin a căriia rânduială ori în sfânta Scriptură, ori întru istorii să desleagă cuvintele și să cunosc osebirele cuvintelor. Cu cât mai vârtos trebuincios lucru iaste gramatica rumânescului dialect, spre priceaperea lucrurilor celor înalte și adânci, spre întemeerea ținerii de minte, spre întărirea voroavelor, spre despărțirea zicerilor, spre rânduirea ințălegerilor».

[15] Autorul deci în butul vederilor timpului, identifică limba moldovenească cu cea română obștească. Basarabenii noștri continuă încă a numì și azi limba românească limbă moldovenească.

Privitor de izvoarele ce a consultat, iată cum se pronunţă:

«Izvoarele ceale adevărate, pururea curgătoare şi nesfârşitoare în părţile Moscovei, în Academia Moghiloza, boroştiană cea din Chiev», şi gramaticile «elineşti, slavoneşti şi latineşti», din cari a învăţat şi mai învaţă încă.

Nu uită a relevà mândreţa graiului românesc: «a doao vei cunoaşte desfătăciunea limbii rumâneşti, câtă iaste şi ce feali iaste; a treia, vei priceape cu ce iaste dialectul rumânesc mai îndestulat sau mai neîndestulat decât alte dialecturi».

La pg. 9 a prefeţii se află tabla de materii. «Arătarea pentru cele ce se află în aceasta carte. Pentru orthografie, pentru technologhia orthografiei, pentru etimologhie, pentru nume (substantiv) pentru în loc de nume, (pronume) pentru grai, (verb) pentru împărtăşire, (particip) pentru înainte punere (prepoziţie), pentru spre grăire (adverb), pentru în mijloc aruncare (interjecţie), pentru technologhia etymologhiei; (pg. 75) pentru sintaxis, pentru încheerea în loc de numelor, pentru încheerea graiurilor, în mijloc aruncărilor, împreunărilor (conjucţiunilor) pentru împodobitul sintaxis (sintaxis ornata) pentru sintaxisul cel închipuitor, pentru rândueala cea gramaticească, pentru technologhia sintaxisului, (pg. 115—137) pentru prozodie, pentru stich, pentru ritm, pentru technologhia prozodiei».

Autorul se serveşte în tratarea materiilor de metodul aşà numit erotematic,[16] uzitat pe acel timp.

Flexiunea verbală (declinaţiunea) o numeşte plecare şi distinge 6 plecări: masculină, femenină, neutră, adjective substantivizate, nume proprii feminine şi nume proprii masculine.

Cazurile le numeşte căderi; nominativ etc. numitoarea, născătoarea, dătătoarea, pricinuitoarea (acuzativ) chemătoarea şi luătoarea (ablativ).

---

[16] Propriu lui Socrate; pune adecă întâi întrebarea şi apoi dă răspunsul motivat. In catehizme şi azi se procede aşà.

Numărul unitoriu şi înmulţitoriu (sing. plural). Dă paradigmă de declinare nearticulată (pag. 33). Numele proprii masculine sunt declinate cu articolul definit înainte.[17]

La verbe le zice graiuri, lucrătoare (active) pătimitoare şi fără feţe (impersonali). Modurilor le zice închipuiri, conjugaţiunilor înjugări. Timpurilor le zice vremi: vremea de acum (prezentul), cea trecută nesăvârşită (imperfect) trecută desăvârşit, de mult desăvârşită: cea fiitoare (viitorul). Arătătoare (indicativ), încheetoare (conjunctiv), poruncitoare, poftitoare, nehotărâtoare şi împărtăşirea.

Forma pasivă o exprimă prin reflexivă.

Ca toţi gramaticii nostri vechi, aşà şi Eustatievici, păşind adecă fidel pe urmele tuturor gramaticilor vechi străini, crede, că gramatica e meşteşug,[18] artă şi nu ştiinţă cum o privim şi numim astăzi cu toţii. Vechimea îi ziceà: τέχνη «γραμματική». Iată cum defineşte el la pag. 10 gramatica: «Ce iaste gramatica? Gramatica iaste meşteşugul carele învaţă bine a grăi şi drept a scrie».

Gramatica lui Eustatievici, despre care el zice — cum văzurăm mai la deal — cumcă e redactată în «anul 1757 Septemvrie 1», trebue că fù începută, de nu cumva chiar mântuită cu 22 de ani mai nainte. La această operă se raportă un bun literat francez, consulul Wilkinson, când zice că voda Constantin Mavrocordat la anul 1735 a făcut o gramatică.[19] Se prea poate însă, că

---

[17] *Ionaşcu* ibidinem pag. 10.

[18] St. *Pop* în rev. «Naţiunea» Budapesta 1911 pag. 48 I.

[19] «Tableau historique, geographique et politique de la Moldavie et de la Valachie traduit de l'nglais par Ch». Paris 1821 pag. 120; 121 şi 133. «En *1735* Constantin Mavrocordato, qui avait entrepris de cemplacer dans les deux principautés la barbarie par la civilizaţion, fit pour le jargon quon parlait une gramaire on caracteres tirés du grec et del' esclavon... il encouragea) habitans á etudier leur lanque suivant les regles de sa grammaire». Apud *Ureche* Ist. şcoalelor. a. c. pag. 34 nota cu anexa respectivă, *Densuşianu* l. c. 259, *Iorga* Ist. lit. I. c. 272-3 cu nota 1. şi *Şăineanu* l. c. 87—89.

Wilkinson, să fi greşit văleatul anului. Eustatievici va fi fost prea tinăr în 1735, de a redactà o gramatică, şi încă prima gramatică a limbei româneşti! A compus-o după toate semnele numai dupăce a terminat academia de Chiev.[20]

Când s'a născut şi când a studiat în Chiev nu pot aflà de data asta. E cu toate astea absolut sigur, că trăià încă în 1792, când — cum îndată ne vom convinge — tipăreşte la Sibiiu «Scurt izvod etc».

Dela 1735 până la 1792 sunt 57 de ani, deci în 1735, dacă atunci a compus gramatică, a trebuit să aibă cel puţin vr'o 20 de ani.

Incă înainte de a aflà Erbiceanu manuscrisul lui Eustatievici, se ştià că Eustatievici e autorul primei gramatice române.

Invăţatul Cipar, la anul 1870, scriind despre «Gramatiştii şi ortografiştii români», la articolul unde compareazā pe autorii: Claín şi Văcărescul, cu marfa limbistică de contrabandă alui Sulzer, pomeneşte cu laudă de scrierea din chestiune însă fără să o cunoască mai deaproape.[21]

Francisc Iosif Sulzer, a fost de origine din Elveţia, a decedat la Piteşti în 1791, ca căpitan austriac. S'a fost familiarizat încâtva cu limba şi datinele noastre. Voda Alexandru Ipsilanti, la 1776, a voit să-l pună profesor de drept şi filozofie în Bucureşti şi să conlucre apoi la codificarea legilor particulare pentru divan. Lucrul însă a rămas baltă.

Sulzer îşi propusese, să surprindă lumea cărturarilor apuseni, cu o lucrare mare despre trecutul, prezentul, aşezămintele, limba şi literatura românilor de pretutindenea. N'a apucat însă să publice decât partea geografică, socială, etnografică şi intelectuală. Restul operei privitor la istorie, rămase numai în manuscript şi revidiat îl publică apoi la Halle, în 1804, Cristian Engel, duşman mare şi acesta neamului nostru.

---

[20] *Iorga* ibid. pag. 273, crede, că Eustatievici la 1757 încă nu erà dascăl în Braşov, ci elev în Chiev!

[21] T. *Cipariu* «Arhiv pentru filologie şi istorie» Blaj pag. 681—682.

Când Sulzer ajunse a stiliză punctele referitoare la cultura românească, aveà neapărată lipsă de o gramatică a limbei poporului; dreptce a cercat prin Moldova, Muntenia şi cu deosebire pe la Blaj, «deoarece — scrie el — nici într'o singură şcoală din întreaga Moldova şi Muntenia nu s'a pomenit de o gramatică românească». Totuş însă după laudabilă stăruinţă şi după alergări obositoare, în sfârşit spre marea lui bucurie a dat peste manuscriptul lui Văcărescu. Dar acesta nu erà încă deplin terminat. Nu mult după aceea a dat şi de a lui Eustatievici, dela care luându-l împrumut şi l-a prescris cu scop hotărît de a-l induce pe dea'ntregul în amintita sa carte. Dar tocmai într'aceea, adecă în ajunul imprimării cărţii sale, la 1780, ieşì de sub teascuri gramatica lui Clain. Astfel Sulzer nu a mai aflat convenabil să publice gramatica lui Eustatievici, ci s'a orientat — în scrierea sa de toate trei gramaticele pomenite: alui Eustatievici, Văcărescu şi Samuil Clain.[22]

Sulzer îl caracterizează aşà pe «fostul secretar al celui din urmă episcop schizmatic valach din Transilvania: Dr. Eustatievici, un om de cel mai bun caracter şi un cunoscător al celor mai multe limbi europene, mai ales al celor slavice şi a adus în regule limba românească».[23]

Opera lui Eustatievici, a lui Macarie şi a Anonimului fac prima etapă în evoluţia studiului nostru gramatical. Intervalul de aproape un sfert de veac, dintre 1757 (ori 1735) şi 1780, e perioada influinţii spiritului slavon şi

---

[22] *Cipar* Arhiv. l. c. 682, zice, că nu se ştie de a luat ceva din Eustatievici. *Ionaşcu* l. c. p. 7, crede, că în adevăr Sulzer s'a folosit în tractatul său de manuscriptul lui Eustatievici.

[23] «Geschichte des Transalpinischen Daciens, d. i. der Walachey, Moldau und Bessarabiens etc. mit kritischer Freyheyt entworfen v. Fr. Ios. *Sulzer*, ehemaligen k. k. Hauptman u. Auditor; 2-ter Band, Wien 1781. (Cu noi se ocupă în Dritter Abschnitt: «Grammatikalishe Abhandlung v. d. walachischen Sprache» pg. 151—269. Cipar arată, că Sulzer nu ştià limba noastră, că uzează de ortografia germană; critică pe Clain pentrucă a scris cu litere şi ortografie latină, cu cari nu se poate învăţà limba română). *Sulzer* pg. 156; *Cipar* 681—684. Vezi aici nota 5.

grecesc, asupra genezii şi desvoltării învăţăturii practice a gramaticei româneşti.

Caracteristica ivirii studiului gramatical la noi e deci fonetismul. Autorii primi, în opoziţiune cu filologii francezi contimporani, prind simplu numai chipurile vii ale morfologiei şi pe acestea, după priceperea lor şi a vremii de atunci, le reproduc şi fixează, fără a se încercà de a le examinà şi comparà sintetic şi istoriceşte. Nomenclatura se mărgineşte la termini adoptaţi de slavi şi greci. Ici colea sunt puţine traduceri stângace după latineşte.

Dividerea flexiunii nominale şi verbale e peste măsură complicată şi abundentă. Definiţiunile mance, limbagiul greoi şi nu arareori încurcat, echivoc ori chiar fără nici un înţeles.

Iată ce apreţieri am aflat la scriitorii noştri despre lucrarea lui Eustatievici: «Incercarea naivă.... Autorul nu puteà da ceva original şi din cauza timpului când a scris lucrarea».[24] «Pe lângă multe singularităţi, are şi unele bune».[25] «Gramatica lui Eustatievici nu pare a diferì mult de modelele greceşti, ce va fi avut înaintea sa».[26] «Eustraţie Braşoveanul scrisese şi el o gramatică, dar din punct de vedere practic şi fără să o tipărească. Aşà încât prima noastră operă de acest fel este a lui Micu».[27]

Harnicul Eustatievici, gramatic aşà pe cum este, ni se mai prezintă pe deasupra şi ca un fel de polihistor, destul de cu trecere pentru acea vreme, când la noi încă nu erau trase decât primele brazde ale unei sămănături intelectuale sigure şi cu perspectivă de permanenţă roditoare. El traduce, prelucră, redactează scrieri originale din domeniul bisericesc şi lumesc, pe cari apoi în parte izbuteşte a le şi da la tipar.[28]

La Sibiiu cu tiparul privilegiat a lui Petru Barth, tipăreşte un comentar despre evanghelii, întitulat: «*Des-*

---

[24] *Iorga* Ist. lit. l. c. 272—3.

[25] *Densuşianu* l. c. 259; 257.

[26] *Şăineanu* l. c. 87—89.

[27] Petru V. *Haneş* «Literatura română modernă». Bucureşti 1904 pg. 307.

[28] Mai toate lucrările lui sunt semnalate la Sulzer.

voaltele şi Tâlcuitele (Evanghelii) a Duminicilor şi a sărbătorilor şi a oare căror zile spre trebuinţa catichetilor şi a dascălilor neuniţi, ce se află în mare principatul Ardealului. Prin Dimitrie E. directorul şcoalelor naţionaliceşti în limba românească puse şi întomite».

Preţul broşurei 14 cr. are format 8, pagini 178. S'a tipărit cu binecuvântarea episcopului ortodox al Ardealului Gherasim Adamovici. Pe dosul vignetei, pecete în linie de cerc: «K. K. Normalschule». Şirele ultime ale prefeţii atestă că, la recercarea guvernului, consistorul a revidiat şi aprobat opul lui Eustatievici în anul 1789.[29]

Din o notă dela pag. 1 a prefeţii cărţii acesteia aflăm, că Eustatievici a scris, ba poate şi înprimat o *Metodiçă*, căci o învoacă scriind: «Vezi pentru chipul urmării la evangelie, cartea metodului nostru, faţa 74 şi cele următoare».

«*Scurt Izvod* pentru lucruri de obşte şi de chilin, în scrisori de multe chipuri» Sibiiu 1792; 8,° pag. 124, tot la Barth. Preţul broşurat 9 cr. Pe vignetă cunoscuta pecete. Cărticica e un mic îndreptar pentru scrisul epistolelor, pe seama şcolarilor ortodcşi, traducere din limba paleoslavă.[30]

«*Economie* alui Florin schel Mare din franceşte în ruseşte şi din ruseşte în româneşte». A rămas numai în manuscript.[31]

Tot numai în manuscript a rămas şi lucrarea revăzută şi îndreptată de Eustatievici, alui Popa Ştefan din Braşov, care tradusese de pe latinie unele părţi din *Analele bisericeşti* a istoricului apusean, cardinalul Chezarie Baronius.[32]

---

[29] Dr. Ilarion *Puşcariu* «Documente pentru limbă şi istorie» II p. 375. Dr. *Veress* Endre «Erdélyi és magyar országi régi oláh könyvek és nyomtatványok» Kolozsvár 1910 pg. 69. I. *Bianu* şi N. *Hodoş* «Bibliografia românească veche» pag. 335—337 nr. 536. *Iorga* Istoria liter. l. c. II 209.

[30] *Gaster* l. c. 359. *Iorga* Ist. lit. o. c. 272. *Veress* 71. *Bianu* 449 Nr. 555. *Pop* Disert. l. c. pag. 32.

[31] Enciclop. rom. l. c. II. 357. *Iorga* l. c. 272 *idem* Ist. bis. a. c. II. 141.

[32] *Iorga* Ist. lit. o. c. 272, *idem* Ist. bis. 141.

«*Sinopsis*, cuprins scurt al bibliei, tipărită tot la Barth în 1791, spre uzul şcoalelor neunite din marele principat al Ardealului»; forma octav, are 170 pagini. Preţul 11 cr.[33]

Bibliografia noastră îi mai atribue tot lui şi traducerea:

«*Indreptarea* păcătosului cu duhul blândeţelor»; format 4. Cartea acopere 167 feţe. E tipărită în Timişoara şi Iaşi; tot la acelaş dat adecă 1765.

Cartea are pe pagina cu păreche text slav, iar pe pagina de pe faţa fără păreche text românesc. Literile slave se deosebesc binişor de cele româneşti. Textul slav s'a tipărit în Timişoara Bănatului, la 8 Iunie 1765, iar cel românesc în Iaşi, cu blagoslovirea mitropoliţilor Paul Nenadovich din Carlovetz şi Chir Gavril al Moldovei.[34]

In precuvântarea română chiriarhul Timişorii Vichentie Ioanovici, Vidac, scrie, că a compus cartea prin preoţii săi, văzând că sunt între ei şi bătrâni de 80 ani, cari dela cununie nici odată nu au mai umblat la biserică şi în moravuri sunt asemenea fierelor sălbatice. Altcum mai dăm de un asemenea caz: în Iaşi, la acest an 1765, Vidac tipăreşte şi un catehizm «Invăţături creştineşti asupra sfintelor taine.»[35]

Cu câtva timp înainte de 1774, Eustatie a tălmăcit şi a tipărit la Râmnicul Vâlcii vestita *Diplomă* despre privilegiile sârbilor.[36]

Se zice că şi *Catehizmul* de Viena, din 1774, al tipografiei Kurtzbőeck, în trei limbi: sârbeşte, româneşte şi nemţeşte, în partea sa românească, ar fi şi opera lui Eustatievici.[37]

---

[33] *Veress* l. c. 70. *Bianu* l. c. 342 Nr. 546.

[34] *Veress* 49. *Bianu* 164—165 Nr. 343. *Iorga* Ist. lit. 70; 272 şi 327. *idem* Ist. bis. II. 141; 170.

[35] *Iorga* Ist. bis. l. c. 128, *idem* «Studii şi documente» v. IV. pag. 8—9 Nr. 8. *Bianu* l. c. II. 164—5 Nr. 343.

[36] *Bunea* l. c. pag. 179.

[37] Iuliu *Vuia* «Şcoalele româneşti» Orăştie 1902 pag. 102. «Enciclopedia» l. c. 357. *Iorga* Ist. lit. l. c. pag. 272. Despre acest catehizm, altă dată, în alt loc şi în altă serie de idei, voiu scrie.

Până bine de curând aşà se credeà,[38] că şi *Alexandria* de Sibiiu din 1796 încă e opera lui Eustatievici, dar d-l Veress a arătat că traducătorul e un anumit Dimitrie Iercovici, translator al guvernului transilvan[39] şi mare duşman al uniţilor.[40]

Eustatievici a lucrat nu numai în persoană, dar a îndemnat cu succes mulţămitor şi pe alţii la astfel de muncă intelectuală. Aşà de pildă în Braşov, pe preotul Radu Tempea, care i-a şi urmat în directoratul învăţământului poporal şi a compus însuşi o gramatică, apoi pe cantorul şi învăţătorul Radu Duma şi pe alţi cărturari bisericeşti de aici.

Despre vieaţa lui am aflat date foarte puţine şi fragmentare. E fiiul protopopului din Braşov Eustatie Grid. (Gridovici, popa Statie). Mulţi pe nedreptul îl socotese a fi sârb. Studiile le-a terminat la vestita academie spirituală din Kiev, Moghilo-Zoboroştiană. In toată vieaţa sa drept aceea a ţinut cu mare sfinţenie şi recunoştinţă la acest aşezământ de mândrie şi întărire a ortodoxiei de pretutindenea. Chiar şi în zilele noastre se continuă laudabila tradiţie, că clerul din România îşi trimite an de an câte un stipendist la această şcoală care are de ctitor pe românul Petru Movilă, odraslă din domnii Moldovei.[41]

Legături vii de prietenie apoi a cultivat Eustatievici şi cu Muntenia vecinaşe.

La 1753 pe baza absolutorului şi a multiplelor şi adâncitelor sale cunoştinţe, fù instituit de profesor pentru

---

[38] Dr. *Barcianu* in «Programa» şcoalei civile din Sibiiu pag. 5—6. *Bariţiu* în rev. «Transilvania» an. X. 1877 pag. 277. St. *Pop* în rev. «Naţiunea» Budapesta 1911, pag. 67 cu nota 5. *Gaster* «Literatura populară română». Bucureşti 1883 I - II. pag. 14.

[39] *Veress* l. c. 73—74 şi 107. *Gruia* în «Revista Preoţilor» Timişoara 1913 Nr. 40 nota 16 pag. 5 col. II.

[40] *Cipar* Archiv. l. c 719.

[41] Eppul Melhisedec al Românilor, încă la aceasta şcoală a făcut teologia. El apoi a creat bursă pentru un tinăr român, care să studieze aici. Vezi broşura «Testamentul P. S. Melhisedec episcop de Roman» Bucureşti 1892 pag. 3 - 12.

disciplina gramaticei româneşti, pe lângă şcoalele din Şcheii Braşovului.[42]

Invăţăturile lui Eustatievici nu putură fi lung timp zăvorite între păreţii unei şcoli pentru începători. Peste un deceniu ajunge «săcretarius episcopesc a tot neamului neunit ţării Ardealului». La anul vlădica Dionisie Novacovici dă lui Eustatievici ca «scriitor», pe un anumit Dan, Daniel Marginai (altcum Lazarini), contrar mare al uniţilor, cărora în tinereţe aparţinù şi el.[43]

In oficiul de secretar Eustatievici a avut antecesor pe Vasile Mivoliub, sârb din Buda, care însă ştià bine limba noastră; dar i-a mers vestea departe, că e certăreţ şi fără omenie. Leafă aveà 100 galbeni la an, tot mereu molestà cu suplici, ba dădeà chiar dese târcoale pela Viena, ca să i-se mai mărească retribuirea cu o altă sută încă. Urmarea neîndestulirii fù, că i-s'a abdicat încrederea şi onorul fù dat lui Eustatievici.

Noul secretar păstră această însărcinare confidentă timp foarte îndelungat, spre binele vieţii bisericeşti şi culturale. A slujit adecă Eustatievici sub 5 prelaţi consecutivi: Dionisie Novacovici, Sofronie Chirilovici, Ghedeon Nichetici şi Gherasim Adamovici şi îi însoţià pe aceştia totdeauna în vizitele lor canonice, tălmăcind poporenilor cuvântările lor sârbeşti; căci aceştia, ori nu ştiau de loc limba noastră, ori că o zdrobeau rău de tot, încât obştea îi luà în râs.[44]

La 1783, când G. Şincai ajunge revizor pentru şcoalele uniţilor şi Carol Eder pentru ale saşilor, Eustatievici fù constituit în aceeaş calitate pentru învăţământul românesc ortodox cu 400 fl. plată anuală.

Al doilea director[45] şcolar e iarăş un braşovean şi un gramatic, Radu Tempea, pe care Eustatievi (sau

---

[42] *Iorga* Ist. lit. l. c. 272 şi *Bârseanu* o. c. pag. 9 la apendice pag. 16—17 unde se află două testimonii şcol. alui, din 1753; unul din 14 Aprilie al prefectului şi altul din 23 Aprilie al rectorului academiei.

[43] *Bunea* o. c. 253. *Iorga* Sate l. c. 271—272.

[44] Petru *Maior* «Istoria bisericii românilor» Buda 1813 pag. 132.

[45] *Bârseanu* l. c. pg. 11 şi 9.

Eustatiadis)[46] şi Dumitru Eustatu[47] l'a îndemnat la studii[48] şi i-a exoperat o bursă.[49]

In 1751 făceà Eustatievici parte din aleasa deputaţie condusă la Petrograd înaintea vestitei ţarevne Elisaveta, de protopopul Braşovului Eustatie Vasielevici. De acolo apoi, după obiceiul vremii, nu veniră cu mâna goală, ci aduseră ofranda considerabilă de 13,000 fl. pentru restaurarea temeinică a vechei biserici din Braşov închinată de Neagoe Vodă sfântului Nicolae.

Banii căpătaţi şi cu cei economisiţi de poporenii Braşovului, fură deajuns nu numai pentru complectarea zidirii proprie, ci şi pentru adaugerea turnului frumos, care până azi o împodobeşte. Drept amintire veşnică, recunoscătorul Eustatievici scobì pe frontispiciul turnului inscripţia ceteaţă încă şi acum:

«Pia liberalitate Elisabethae Imperatricis totius Russiae. Monocraticis invictae hic sacer locus est renovatus anno 1761».

«Aceasta inscripţie aurindu-se în mai multe rânduri s'a păzit până în ziua de astăzi spre ţinerea aminte a patronirii acestei înaltei împărătese şi se va păstrà şi în viitorime».[50]

Nu se ştie de a fost ori nu cu familie. E cert însă că în 1789 aveà în Braşov un «şogor», Ioan Marcus, inspector şcolar în Braşov, a cărui leafă «patrioţii — slabi parolişti» din Braşov nu i-o răspundeau la timp.[51]

---

[46] *Iorga* Ist. lit. sec. 18. o. c. pg. 272.

[47] Sterie *Stinghe* «Istoria bisericii şcheilor Braşovului» Braşov 1899 pagina 219.

[48] Dr. Sterie *Stinghe* «Docum. privitoare la trecutul românilor din şchei» Braşov 1901, volumul I. pagina 313.

[49] Dr. Sterie *Stinghe* «Docum. etc.» vol. II Braşov 1902 pagina 5—6. *Bârseanu* l. c. pagina 11 la anexe pagina 20.

[50] Dr. Sterie *Stinghe* Docum. o. c. vol. I. pg. 332—335, combină cu *acelaş* autor în Istoria bis. o. c. pg. 219. *Bârseanu* l. c. 2, 9.

[51] *Bârseanu* l. c. 10 şi anexe 18—20 a; i se ziceà Morcás şi Moarcăs şi ar fi fost *dascăl casir şi gociman* epitrop la biserică în 1767, în 1876, în 1799, 1802. *Stinghe* Ist. o. c. 219. Docum. o. c. II, 225—227; 172; vol. I, 262. Unul *Dumitru* Moarcăs, care în 1700; 1723 şi 1761 nu vrea să ştie de unire. Docum. o. c. I, 7 şi 79.

Marcus puteà să-i fie şogor lui Eustatievici şi pentru cazul, că ar fi avut de soţie pe sora lui Eustatievici.

Ştim însă că Eustatievici a fost mare bogătan; fără pic de jenă, deprindeà pe o scară întinsă viţiul sacrileg al simoniei, mai ales prin expectativele la beneficiile protopopeşti şi parohiale.[52]

Ţineà o stavă de cai îngrijiţi şi o prisacă bogată la Ceanul de câmpie. A avut mare trecere la cler şi la popor, chiar şi străinilor ştià impune în toată privinţa; iar preoţimea unită nu alta, fără deadreptul îi duceà groază. In trebi bisericeşti erà intransigent şi duşman principiar a tot ce nu e de partea ortodoxiei.

Menţionatul Dr. I. Molnár, care cum văzurăm mai nainte, încă edase o gramatică a limbei române, primì înalta voe a guvernului de a redactà un periodic economic moralizător, cu expresa condiţie, că textul publicaţiunilor să fie inspectat şi moderat de directorul şcolar Eustatievici.[53]

Din neamul Eustatievicianilor, pe la anul 1870, mai veţuià încă un descedent în Braşov, în calitatea de advocat.[54]

Dim. Eustatievici, Dr. I. Molnár, Paul Jorgovici, Radu Tempea, Moisă Nicoară, Dim. Ţichindeal, Dr. Lad. Pop, Ioan Barac, sunt bărbaţi armaţi cu toate ştiinţele veacului; au la activul lor merite neperitoare pentru cultura şi literatura noastră. Toţi aceştia sunt ortodocşi şi contimporani cu Clain, Şincai şi P. Maior.

Fapte pozitive deci desminţesc prejudiţiul unei direcţii a istoriografiei de până bine de curând, că la începutul renaşterii româneşti, numai unirea ar fi dat oameni de seamă, în Ungaria, neamului nostru.

Gruia.

---

[52] Aşà zice *Bunea* ibidinem 252.

[53] Ilarie *Chendi* «Inceputurile ziaristicei române» Orăştie 1900 p. 8—9 (după istoricul Iakab Elek din Cluj). I. *Volbură* «Răvaşul» Cluj 1908 pg. 447. *Iorga* Ist. bis. l. c. 217.

[54] *Densuşianu* ibid. 259.

Arta de a devení fericit!

«Dar evlavia cu îndestulare este câştig mare». (I Tim. 6, 6).

Pământul acesta este o scenă înflorită a variatelor plăceri. Iadul locuieşte numai în peptul acelora, cari vreau să-l primească. Prin poftele lor nesaţioase ei îşi distrug liniştea sufletească, prin intemperenţă în consumare îşi strică sănătatea corpului. Din cauza impacienţii cu care sperează în viitor fericiri cari până acum le lipsesc, ei îşi pierd bucuria momentului prezent şi plăcerea bunurilor pe cari le au.

Din poftele impetuoase după *mai bine* se înalţă cele mai multe pasiuni cari ne chinuesc: grija, care ne înstrăinează sufletul de plăcerea prezentului; avariţia, care de groaza viitorului ne răpeşte liniştea prezentă; prădarea, care nu găseşte nici când satisfacţie; ambiţia, care nu te lasă să odihneşti şi care nu poate fi săturată cu adevărata stimă faţă de merit; invidia, care ureşte pe fiecare ca un pe fur al norocului, pe care el nu-l are; calumnia, sora subordonată a invidiei şi aşà întregul convoiu al păcatelor. Pentrucă celce iubeşte chiar şi numai *un* păcat, a dat mâna cu toate, fără ca să voiască şi să ştie.

De aici atâtea pâri, atâtea lacrimi, suspine şi duşmănii! De aici tânguirea asupra lumei acesteia, că ea ar fi o şcoală a suferinţei, un loc al vaetelor.

Dreptul, înţeleptul, creştinul îndestulit cu ceeace i-s'a dat de Pronia cerească e plin de fericire şi de pace netulburată. El nu numeşte lumea aceasta o vale a plângerilor, pentrucă el nu vrea să acuze pe preabunul Creator, nu vrea să-l defaime.

Pentru a fi într'adevăr fericiţi ne lipseşte puţin. Isus Hristos, dorindu-ne fericirea eternă, ni-a indicat

drumul spre fericirea care se poate gustà dejà pe pământ. Pentruce nu vrem să-l înţelegem? Pentruce ne ferim de mâna Lui? Pentruce lucrăm noi contra ordinei vecinice a naturei cu pofte şi plăceri nemoderate, nenaturale?

Acel, care îşi distruge sănătatea prin beţie, voluptăţi şi alte excese: pentruce mai acuză lumea, în loc ca să-şi acuze slăbiciunea lui, care-l pedepseşte? Acel, care se gingăşeşte în simţirile lui proprii, care a devenit prea sensitiv faţă de orice impresie externă, care nu şi-a dat nici o silinţă pentruca să se fortifice contra tuturor atacurilor vieţii: pentruce acuză destinul cel greu, insensibilitatea oamenilor? Pentruce pretinde în vanitatea sa ca universul să se schimbe după capriţiile lui, în loc ca el să se îndrepteze după acesta şi în loc ca să trateze pe oameni nu după cum îl împinge dorinţa lui, ci aşà precum sunt ei în realitate.

Şi dacă sub cer este mult rău: cine l-a cauzat? A greşit prea înţeleptul Creator sau greşeşte omul miop? Dacă copilul încăpăţinat plânge pentrucă nu poate primì totdeauna ceeace el doreşte sau disconsideră cu încăpăţinare ceeace i-se oferă: poartă oare vina la aceasta părinţii precauţi ori îndărătnicia lui?

Nu, ceeace a făcut Dumnezeu e binefăcut! Dumnezeu *dă*, tu învaţă a *primì* cu înţelepciune. Dumnezeu *refuză*, tu învaţă a te *lipsì* cu înţelepciune. Dumnezeu *promite*, învaţă numai cu înţelepciune *a te face vrednic* de acea promisiune. Dumnezeu *designează ţinta*, deprinde-te numai cu înţelepciune la încordarea puterilor, pentru *a o ajunge*.

Nu ai fost tu până acum nici odată fericit? Cercetează-ţi cursul vieţii, să vezi, dela cine a depins aceasta? Tu nu ai avut fericirea întotdeauna aşà, precum

ţi-ai dorit-o; fost-ai tu însă totdeauna aşà precum trebuià să fii? Tu vei fi fost poate tratat necuviincios din partea unor oameni, însă dacă tu ţi-ai împlinit cu conştienţiozitate toate datorinţele tale, nu ai simţit oare bucurie pe lângă toată tratarea aceea rea?... Adeseori ţi-au lipsit plăceri şi bucurii, pe cari semeni de ai tăi le aveau; însă avut-ai tu totdeauna supărările şi lipsurile ce le aveau ei?..... Averea ta nu a crescut aşà repede, precum ai fi dorit tu, ba ai mai avut de suportat şi câte o nenorocire; însă tu ai avut până aci de ajuns pentru a puteà trăì, ba poate şi mai mult, pentru a-ţi puteà pregătì unele plăceri: pentruce ţi-ai pus tu norocul tău întreg în câştigarea unui lucru, care n'a depins nici când dela tine şi care e supus schimbării unor împrejurări nestatornice?... Tu ai fost tratat fals şi perfid de pretinşii prietini ai tăi; tu te-ai înşelat în modul lor de gândire şi acţiune şi aceasta îţi cauzează durere; însă rătăcirea aceasta a fost pe partea ta: pentruce te plângi în mod laş despre decepţia ta şi pentruce nu guşti mai bine bucuria înaltă a conştiinţei nobile: tu nu ai înşelat pe nimeni, cari ţi-au promis bucurie?!

Dumnezeu a voit ca *omul să fie fericit*; chiar şi pe pământ să fie el astfel, după măsura puterilor sale; Dumnezeu a voit aceasta, pentrucă El, cel preabun nu voeşte decât cele mai bune.

Fericit să fie fiecare muritor însă numai *dacă el însuş voeşte să fie.* Tatăl ceresc ni-a dat voinţă liberă pentrucă trebuià să fim fiinţe independente, făcute după chipul Său, nu nişte unelte moarte, nu nişte forme lipsite de voinţă, neapţi pentru bine şi rău. — A fi fericit depinde deci de voinţa fiecărui om. Fericirea, care nu poate fi câştigată de mine însu-mi şi prin puterea-mi proprie, nu e o fericire adevărată, pentrucă ceeace-mi

dau alții, tot alții pot să mi-o și iee ușor. Dumnezeu nu ni-ar fi creat spre fericire, dacă aceasta nu ar zace în puterea fiecărui om, ci ar depinde de protecție străină și de împrejurări necalculabile.

Și acum care e fundamentul fericirii? Care e mijlocul infalibil, pe care fiecare muritor îl poate aveà sub stăpânirea sa pentru a se bucurà de vieață? Of, de câteori ni s'a vorbit despre aceasta, dar de rareori am priceput adevăratul înțeles al acestor vorbe. Mijlocul acesta e: *a fi îndestulit* și *a face îndestulit.* Câștigă-ți firma voință pentru a folosì momentul prezent, dimpreună cu bucuria ce ți-o aduce, cu toată curățenia sufletului. Câștigă-ți tăria nobilă a inimei de a te lipsì cu energie de ceeace-ți e încă negat de a aveà tu.

Deprinde-te *a fi mulțumit cu Dumnezeu!..* Tu vei zice că nu ai arătat nicicând nemulțumire față de cea mai înaltă ființă; tu crezi că nimic nu e mai ușor, decât a fi mulțumit cu a tot bunul, a tot înțeleptul Creator. Dar de unde provine adesea indignarea ta despre diferite destinuri, cari îți pedepsesc vina ta? Tu zici că ai fost nemulțumit numai cu acestea destinuri; dar n'au provenit ele oare dela Dumnezeu? N'au fost ele oare lucrul voinței Sale?... Tu ai acuzat deci faptele lui Dumnezeu; — contra lui Dumnezeu, o nemernicule, a strigat nemulțumirea ta!

De unde indignarea ta, dacă cei dragi ai tăi au murit; dacă prietenii au fost îndepărtați dela tine prin un destin străin; ori dacă tu ai murmurat contra stării în care ai fost transpus; ori dacă avuția ta s'a pierdut; ori dacă altora le-a picat în brațe bogăția fără meritul lor, ori au fost împărtășiți de vază și stimă fără însă a fi demni de ele, pe când tu munceai în sudoarea feții tale fără a puteà progresà?

Această displăcere pe care o simțiai, această nemulțumire — pe cine acuzi tu cu ea?... Poate mersul lumii, nedreptatea întâmplării sau a norocului, precum o numiai?... Dar care mână desemnează lumii mersul ei, întâmplării — cursul ei, norocului — drumul său? Nu e oare mâna lui Dumnezeu? Sau mai e vr'o ființă mai înaltă decât *Cel preaînalt?*

Fii îndestulit cu Dumnezeu, cu situația ce ți-a împărțit-o în lumea aceasta! Și lucrul pentruce ți s'a pregătit și dat soartea aceasta și nu alta, e cunoscut numai Lui, Celui mai înțelept și Celui mai bun. Fără îndoială însă, că ea a fost pentru sufletul tău, pentru puterea ta, pentru modul de acțiune și existență al tău, pentru destinul tău — cea mai bună.

Fii îndestulit cu Dumnezeu!.. Nemulțumirea ta nu schimbă cursul lucrurilor; ea e defăimarea înțelepciunei celei supreme, ea e o crimă. Și dacă Creatorul a dat altora alte mijloace pentru a se fericì; dacă le-a dat alte avantagii, mai multă frumseță exterioară, bogății mai mari, ocaziuni mai avantagioase pentru a câștigà vază, legături mai puternice — la toate cele bune a pus câte-o contracumpănă salutară. Tu greșești, dacă cauți sub purpură și mătasă bucuria constantă, în palate de aur liniștea cea dulce a sufletului, plăcerea cea mai înaltă a vieții. Nici vieața acelora nu e o lumină constantă, ci e însoțită de umbră, adeseori foarte neplăcută. Și dacă ți s'ar îmbià ție un schimb, tu te-ai opune de a devenì eul și ființa altuia, pe care-l consideri acum demn de invidiat; tu vei preferà a rămâneà acela, care ești.

Fii mulțumit cu Dumnezeul tău! — și dacă tu vei fi așà, atunci jumătatea fericirii tale e dejà alcătuită. Tu vei prețuì și vei întrebuințà cu bucurie aceeace ți s'a împărtășit. Vei învățà — încrezându-te în înțelep-

ciunea regentului dumnezeesc al lumii, a te lipsì fără murmur de ceeace încă nu ai primit. Tu nu vei invidià pe alţii. Vei derâde mândria lor, cu care din slăbiciune de înger se îngâmfează, pentrucă se cred a aveà avantagii, ce tu nu le ai. Tu vei abzice de o mulţime de dorinţe îndrăzneţe şi furtunoase, cari îţi răpesc liniștea şi cari cu nimic nu grăbesc pasul viitorului. Numai acela, care nutreşte în pieptul său numărul cel mai mare de dorinţe, e cel mai sărac. Cel mulţumit doreşte puţine, pentru aceea e bogat, e fericit. Intr'adevăr cel mai mare câştig e evlavia cu îndestulare (I Tim. 6. 6).

Fii îndestulit cu tine însuţi! Sub aceasta însă nu e a se înţelge acea falsă îndestulare a unor oameni, cari cred că toate celeace ei fac ar fi bune şi de preferat. A fi mulţumit cu tine însuţi însemnează: Intocmeşte-ţi armonia cu tine însuţi astfel, ca în acţiunile și cuvintele tale să nu aibă loc nici o contrazicere cu simţul tău de datorinţă. Lucrează aşà, ca să poţi aveà stimă faţă de tine însuţi; ca în tot timpul conştiinţa ta să te rectifice înaintea lui Dumnezeu, înaintea ta, înaintea tuturor oamenilor. Omul e pe deplin mulţumit cu sine numai când nu se ştie vinovat cu lucruri rele, când are o inimă curată şi o amintire despre fapte demne.

Celce poate fi astfel mulţumit cu sine însuşi, acela a terminat lucrul la crearea fericirei sale. O linişte profundă, o veselie neschimbăcioasă, un curaj de fier în năcazuri sunt proprietăţile virtuosului. Fericirea liniştită, care te cuprindeà după câte o acţiune bună a ta, despre care afară de tine nimeni nu ştià decât Dumnezeu — gândeşte-te numai, cum îţi umpleà întreg sufletul! Ai fi schimbat tu atunci această simţire curată, această fericire internă cu alte veselii, cu toate deşărtăciunile şi comorile oamenilor?... Priveşte cum principi cad de pe

tronurile lor, răsboaie nimicesc buna stare alor mii de familii, calomnia și ura dărâmă gloria și poziția onorifică: însă cine se va atinge de ceriul, pe care virtutea ți-l-a așezat în inimă.

Fii mulțumit cu tine însuți! Purcede astfel, ca să nu găsești nici când motiv a te desconsiderà însuți pe tine — și tu vei fi, chiar dacă îți vor lipsì alte bunuri de ale norocului, unul dintre cei mai fericiți muritori. Tu nu vei invidià pe cel bogat, care în mijlocul distracțiilor sale e amărît, fiindcă nu se poate bucurà de internul său; tu nu vei invidià pe cel puternic, care de pe tronul său privește cu groază înaintea morții; tu nu vei invidià frumseța, care după scurtă vreme a pierit. — Fericirea ta nu piere; bogăția ta îți urmează în vieața vecinică; comoara ta e — dupăcum zice sfta Scriptură — în ceriuri. Pentrucă ceeace ți-ai agonisit sunt preferințe și sublimități nu câștigate pământește pentru trupul trecător, ci pentru ființa nemuritoare, care animează acest corp, această unealtă moartă.

Fii mulțumit cu oamenii! Nu așteptà dela ei a fi mai perfecți decum sunt. Desconsideră nebuniile lor, păcatele și slăbiciunile lor, tinde într'acolo, ca unde poți să le îndreptezi, însă pe acești oameni nu-i urî pentru neperfecțiunea lor, ci tolerează-i. Și Dumnezeu îi tolerează. Fii îndestulit cu oamenii, ia-i și-i tratează cu cruțare și prudență așà dupăcum sunt. Nemulțumirea ta, mânia și certarea ta cu greu îi va schimbà dacă cumva nu-i schimbă în spre bine bunătatea și prudența ta, ci mai mult pe cei mândri îi face mai mândri, pe cei încăpățînați mai încăpățînați, pe înșelători și mincinoși îi face numai mai vicleni și mai malițioși. Nici un om nu e din fond stricat și fără vre-o înclinare bună; însă nu există nici un om, care să fie perfect și

fără greşeli. Tu consideră în om numai ceeace e preţios şi atunci te vei deprinde a-l iubì; greşalele lui nu-ţi vor mai apare aşà izbitoare, el va răsplătì iubirea cu iubire, dacă simţeşte că tu îl stimezi şi dacă ştie pentru ce o faci, iar facultăţile cele bune le va preţuì mai mult şi mai mult le va cultivà.

Fii îndestulit cu oamenii, cu cari trăieşti în relaţiuni şi nu pretinde ca toţi să fie de un gând cu tine, ca toţi să lucreze după priceperea ta, ca toţi să fie dispuşi aşà cum eşti tu. Cu cât omul e mai independent, mai nepretenţios şi mai îndestulit, cu atât el e mai fericit.

A fi mulţumit cu Dumnezeu, cu tine şi cu alţii; dar şi *a face mulţămit.* Cum te-ai puteà simţì fericit în internul tău, dacă ai cunoaşte un suflet, care din vina ta n'ar fi pe deplin fericit? De altcum nu stă în puterea noastră, ca să fericim pe fiecare; dar în puterea noastră stă să grijim ca nici un om bun să nu-şi piardă prin noi liniştea, bucuria şi pacea. Şi asta însemnează mult! Ceeace am făcut celui mai mic frate al meu, aceea mi-am făcut-o mie însumi. Celce priveşte fără întristare năcazul vecinului pe care de altcum l-ar fi putut alinà, acela şi-a pregătit sie-şi năcaz.

A face mulţumit! Fericirea ce o pregătim altora, bucuria ce o aducem cunoscuţilor noştri sunt numai seminţe de ale fericirei noastre proprii, cari mai curând ori mai târziu ne răsplătesc cu o bogată recoltă. Binele ce-l înfiinţăm, fie el cât de mic, totdeauna se revarsă pe urmă asupra noastră.

A fi îndestulit, a face îndestulit! Aceasta să fie în viitor deviza mea. Căci şi eu, o Dumnezeule al iubirei, sunt chemat de Tine la fericire şi în pieptul meu se zbate dorinţa după fericire, cerinţa după bucurie. Până acum nu le-am căutat totdeauna pe singurul drum drept.

Adeseori m-a ademenit exemplul mulţimei. Eu căutam mulţumirea mea internă în dorinţe, a căror împlinire nu atârnà totdeauna dela mine şi prin urmare adeseori mă vedeam decepţionat.

Voiu încercà să fiu de acì înainte moderat în folosirea bucuriilor, pe cari mâna Ta cea binefăcătoare mi le-a presărat; mă voiu îndestulì, când primele necesităţi ale vieţii vor fi împăcate; voiu suprimà în mod violent dorinţele mele vizionare, voiu fi îndestulit, voiu face îndestulit. Şi dacă atunci, o părinte, vei binecuvântà lucrările mele; dacă mă înzestrezi şi pe mine cu bunuri pământeşti la cari nu m'am gândit — cu mulţumire le voiu primì din mâna Ta părintească. Tu mi-le dai, ca să-mi măreşti fericirea, punându-mă în poziţia de a împrăştià în jurul meu mai multă îndestulare decum eram în stare a o face până acum. Dacă avem hrană şi îmbrăcăminte să ne îndestulim, zice Isus Hristos. Şi eu am ceva mai mult decât atât. Cum deci aş puteà să mă plâng? Pentruce aş fi nemulţămit? Şi dacă până acum n'am fost aşà de fericit, precum puteam fi: nu a fost vina Ta, Părinte vecinic şi prea bun din ceriuri, ci vina minţii mele perverse, vina dorinţelor mele rătăcitoare, a frivolităţii şi a pasiunilor mele.

(Din englezeşte). *Gh. Henţia*, preot.

Lumina voastră!

— Predică după G. Benaz —

«Așà să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, ca văzând ei faptele voastre cele bune, să mărească pe Tatăl vostru cel din ceriuri»! Mat. 5 16.

Iubiți creștini!

In zilele noastre se petrec întâmplări mari și hotărîtoare în vieața popoarelor. E aproape un an, de când s'a început cel mai crâncen și mai înfricoșat răsboiu ce s'a pomenit pe lume — și încă nu se văd semne că ne-am apropià de sfârșitul lui. Putem zice și noi cu psalmistul: «Tulburatu-s'au neamurile, plecatu-s'au împărățiile, clătitu-s'a pământul» (Ps. 45, 7—8).

In mijlocul acestei mari tulburări, e bine să ne dăm seamă: ce înalță și ce scoboară împărățiile, ce duce la biruință și ce la înfrângere pe popoare?

Infrângerea ca și biruința împărățiilor și a popoarelor nu atârnă numai dela norocul armelor din ziua în care bubuesc tunurile, răsună puștile și se încrucișează săbiile. Nu! — ci înfrângerea ca și biruința popoarelor se pregătesc cu multă vreme înainte de a se da lupta hotărîtoare. Și se pregătesc nu numai cumpărând și fabricând tunuri și puști și alte arme ucigătoare, ci se pregătesc prin munca sau lenevirea, prin moralitatea sau imoralitatea, prin tăria sau slăbirea credinții în Dumnezeu, în sfârșit se pregătesc prin toată vieața acelor popoare și împărății. Dela felul cum își cresc mamele copilașii, dela hărnicia și priceperea cu care-și lucră gospodarii ogoarele, dela zelul dascălilor în școală, dela însuflețirea slujitorilor altarului și ai culturii, dela bunele năravuri ale tinerimii, dela înfrânarea patimilor și pornirilor rele, dela dragostea și jertfa ce o știu aduce fiii unui popor pentru binele obștesc — dela toate acestea sau dela lipsa lor atârnă biruința sau căderea acelui popor. Căci un popor trăiește înainte de toate *prin sufletul său.* Dacă un popor e treaz și cumpătat, harnic și cruțător, cu credință și cu năravuri bune, atunci din sânul lui,

la vreme de nevoie, se vor găsì destule inimi calde și brațe vânjoase, ca să-l ducă la biruință. *O voință nestrămutată de a trăì prin puterea sa și o încredere în viitor, sprijinită pe o nebiruită credință în Dumnezeu*, stăpânul veacurilor, și al popoarelor — iată prin ce trăiește un popor! Dar o voință și o credință pusă la lucru, luminată de înțelepciune și adevăr și întărită în cele bune ca o cetate nebiruită. Lipsindu-i unui popor toate acestea, e menit peirii.

Ințelegând noi, propoveduitorii evangheliei și păstorii bisericii acest lucru, ne simțim datori să dăm glas amvoanelor și să vestim oamenilor adevărurile credinții, căci acestea sunt adevările vieții și ale biruinții. Urmând acestui îndemn, vă vorbesc și eu astăzi despre datoria de a trăì luminați de făclia credinții, după cum ne învață Mântuitorul nostru: *Așà să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, ca văzând ei faptele voastre cele bune, să preamărească pe Tatăl vostru cel din ceriuri!*

Dintr'o mare credință au izvorît aceste cuvinte. Ele se găsesc în predica de pe munte, adecă în acea predică pe care Mântuitorul a rostit-o dela înălțimea unui munte. Tâlcuitorii sf. Scripturi fac în această predică deosebire între o seamă de cuvinte pe cari Mântuitorul le-ar fi rostit numai către apostolii săi și între altele pe cari le-a rostit către toți cei ce-l ascultau, și cuvintele pe cari vreau să le tâlcuesc eu le numără la cele dintâi. Dar chiar dacă s'a adresat Mântuitorul cu acele cuvinte numai către apostolii săi, — și e firesc ca mai ales ei și urmașii lor să lumineze cu lumina lor altora, — totuș eu cred că acele cuvinte se referesc la toți creștinii, deci și la noi. Doar tot în sf. Scriptură scris este ca toți creștinii să trăească ca fii ai luminei, părăsind întunerecul. Nu se găsește deci nici între noi ceice am venit în această casă a Domnului nici unul, la care nu s'ar referì acele cuvinte. Așà cum ne-am adunat noi astăzi în această biserică, ca să ne rugăm și să ascultăm cuvântul lui Dumnezeu, oameni de toate stările și de toate vârstele — au fost și aceia cari ascultau

cuvintele Mântuitorului. Muncitorii cari ş'au lăsat pe un moment câmpurile lor, pescarii din satele de pe ţărmurii Genezaretului cari ş'au lăsat mrejele lor, drumarii cari s'au oprit în calea lor, s'au strâns în jurul Mâtuitorului ca să-i asculte cuvintele. Erau oameni cari îşi împlineau cum puteau smerita lor slujbă de toate zilele; unuia îi puteai încredinţă o turmă, altuia un ogor, la al treilea o mrejă de pescar, şi fiecare ştià să producă un lucru folositor cu ceeace i-ai încredinţat. Dar nimănuia nu i-ar fi trecut prin minte că aceşti oameni vor fi chemaţi să fie lumini pentru lumea întreagă. Şi cu toate acestea Mântuitorul a adus pe acei oameni în legătură cu cea mai mare mişcare sufletească (spirituală) ce s'a petrecut vre-o dată în lume; ba mai mult: a făcut din ei apostolii acelei mişcări! Se poate o mai mare şi mai vitejească credinţă decât aceasta?!

Fraţilor! Noi trăim într'o lume, în care bunurile vieţii nu sunt împărţite pe o formă între oameni. Nu numai bunurile materiale, bogăţiile, dar şi bunurile sufleteşti sunt împărţite între oameni cu măsuri foarte diferite. La marile mişcări spirituale cari sunt în curgere într'un timp — iau puţini parte. Din potirul culturii înalte se împărtăşesc numai foarte puţini. In sufletul celorlalţi mulţi se strecoară numai cu încetul câte un picur din dulceaţa învăţăturilor nouă. Adeseori s'au făcut cercetări ca să se vadă oare cam câtă lumină s'a revărsat din sufletul unui om mare în sufletul mulţimii celei mari a poporului. Rezultatul acestor cercetări a fost aproape totdeauna foarte nemulţumitor. Inainte de aceasta cu câţiva ani au serbat Nemţii împlinirea alor o sută de ani dela moartea marelui lor poet Schiller. Un general din oraşul Breslau, vrând să se convingă cât de cunoscut e acest mare poet de popor, a pus pe ofiţerii de sub porunca sa să întrebe pe soldaţii rând: ce ştiu ei despre acel mare poet? Unii au răspuns că Schiller a fost un general mare, alţii au zis că a fost un mare neguţător, cei mai mulţi n'au ştiut să spună nimic despre el şi numai foarte puţini au ştiut spune drept cine a fost Schiller, ce-a scris el şi ce au cetit ei din scrisul

lui. Asemenea lucruri e bine să le cunoaştem, ca cu atât mai mult să înţelegem mărimea şi vitejia credinţii Mântuitorului nostru, care visteria înţelepciunii sale dumnezeeşti o pune în mânile fiecăruia şi cheamă poporul de pe câmpuri, din casă şi de pe uliţi ca să-i fie împreună lucrători la lucrul cel mare al înoirii sufleteşti a omenirii. Mântuitorul ni-a arătat prin aceasta şi ni-a făcut şi pe noi să credem, că omul, adecă nu numai unii mai norocoşi, ci fiecare om e zidit după chipul lui Dumnezeu şi prin urmare e astfel alcătuit, ca să poată primì şi purtà în vasul sufletului său o vieaţă bună, o vieaţă sfântă şi dumnezeească; să fie adecă o lumină care luminează în lume spre lauda şi preamărirea lui Dumnezeu.

Această învăţătură a credinţii noastre ne însufleţeşte inimile şi ne dă mare curaj moral. Din punctul de vedere al carierei sau al poziţiei noastre în lume, vieaţa noastră poate are puţin farmec. Noi ocupăm locuri smerite şi puterile noastre sunt slabe. Mulţi dintre noi sunt apăsaţi de grea muncă trupească, pe urma căreia sufletul lor tânjeşte. Sunt şi de aceia cari au foarte puţină mulţumire pe urma muncii lor, fiindcă ea nu le asigură îndeajuns nici măcar traiul zilnic pe seama lor şi a familiei lor. Pentru trebuinţele sufletului abià găsesc puteri și vreme. Alţii iarăși sunt cu sufletul amărît, fiindcă deşì se trudesc zi şi noapte muncind din greu, nimeni nu are un cuvânt de mulţumită şi recunoştinţă pentru munca lor. Pentru toţi aceștia cuvintele Mântuitorului sunt o solie plină de bucurie şi încurajare. Pe toţi îi cheamă, ca să le dea vieaţă nouă în suflete, să le toarne puteri nouă în inimi, să-i pună în slujba celui mai mare ideal, în slujba împărăţiei lui Dumnezeu, să-i înşire la lucrul sfânt al înnoirii lumii.

Acestea nu sunt lucruri, faţă de cari să stăm noi numai ca nişte privitori, aşteptând că doar-doar se va pogorî din ele vre-o rază de lumină şi în colţişorul vieţii noastre îndosite; ci acestea sunt lucruri la cari tot omul, şi noi cu toţii, suntem chemaţi să fim împreună lucrători, şi noi să punem mâna pe lucru şi să

luptăm pentru înfăptuirea lor. Şi lucrul nostru al tuturora e foarte trebuincios pentru izbânda lor.

Ce orizont larg ni se deschide şi cât de mult ni se înviorează curajul inimei noastre. Dacă este ceva în stare să ne întărească puterea sufletului şi să ne dea razim şi siguranţă în mijlocul schimbărilor şi a vârtejului vieţii, dacă este ceva în stare să ne slobozească din robia judecăţilor capriţioase ale oamenilor, dacă este ceva în stare să trimită o rază caldă împăciuitoare şi asupra unei vieţi trudite şi fără strălucire, dacă este ceva în stare să facă să se coboare într'o inimă omenească apăsată de griji şi de năcazuri balsamul mângăierii şi al mulţumirii, care să o ferească de cădere şi să-i dee un rost şi o ţintă de care să se poată alipì cu credinţă şi cu nădejde — apoi este de bună seamă acest glas dulce şi neînşelător al Mântuitorului: «Eu am trebuinţă de voi la lucrul meu în lume. Voi puteţi să-mi daţi ajutor la răspândirea luminei mele între oameni. Veniţi, veniţi cu toţii la mine, căci de lucrul fiecăruia, ori cât de mic şi neînsemnat s'ar păreà, am atâta trebuinţă încât nu-l pot înlocuì cu altul!»

In lume nu este aşà. In lume nici unul dintre noi, ori cât de mare s'ar ţineà, nu este atât de trebuincios, ca să nu poată fi înlocuit cu altul. Ţara nu ajunge în primejdie, dacă nu noi vom face politică. Biserica nu se va prăpădì, dacă nu noi vom urcà amvoanele ei. Şcoala nu va încetà, dacă nu noi vom îngrijì de ea. Industria şi comerţul nu se vor oprì, dacă nu noi vom intrà în lucrătoare, prin fabrici şi prin târguri. Pământul nu va încetà de-a produce roade, dacă nu noi vom ţineà de coarnele plugului. Noi toţi putem fi înlocuiţi. Locurile pe cari noi le vom părăsì odată, le vor ocupà alţii, cari vor face poate mai bună ispravă decât noi.

Dar în împărăţia lui Dumnezeu este altcum. La locul şi la lucrul nostru în această împărăţie toţi suntem atât de trebuincioşi, încât nu putem fi înlocuiţi cu alţii. Lumina ta nu o poate face să lumineze o altă fiinţă nici din cer, nici de pe pământ. Aceasta o poţi face numai tu, tu singur. Mie mi-se pare că noi prea ne-

socotim acest adevăr şi prea îi slăbim puterea prin altul. In zilele trecute ceteam într'o gazetă un articol al unui învăţător de religiune, care între altele spuneà că, având să tâlcuească odată unor oameni tineri cuvintele Mântuitorului pe cari le tâlcuesc eu astăzi, le-a spus: «Voi nu aveţi nici o lumină!» — apoi i-a făcut să şteargă cuvintele: «lumina voastră» şi «faptele voastre cele bune» şi să scrie în locul lor numele «Hristos». Cuvintele Mântuitorului erau deci schimbate aşà: «Aşà să lumineze Hristos înaintea oamenilor, ca văzând ei pe Hristos, să preamărească pe Tatăl vostru cel din ceriuri». Omul acela a făcut această schimbare cu gând bun, dar totuş a făcut o nepotrivire. El a voit să îndrepteze evanghelia, dar, bine'nţeles, n'a potrivit-o. Dacă a zis Mântuitorul cătră cei ce-l ascultau: «Aşà să lumineze *lumina voastră* înaintea oamenilor, ca văzând ei faptele *voastre* cele bune, să preamărească pe Tatăl vostru cel din ceriuri» apoi ţine El despre ei că au lumină. Unui tăciune înzadar îi vei spune să lumineze. Unui om care n'are lumină, ci e ca un tăciune stins, ar fi o bătaie de joc să-i spui să lumineze.

Ce e drept, şi acel învăţător de religiune voià să spună un adevăr, dar nu l-a ştiut spune bine. Mântuitorul a rostit acele cuvinte înaintea unor oameni cari au venit să-l asculte, cari stăteau deci sub puterea învăţăturii lui, ba chiar primiseră în sufletele lor lumina lui. Unor oameni cari ş'ar fi închis inima dela el, ori l-ar fi primit cu duşmănie, nu li-ar fi vorbit astfel. Vedeţi deci, că putinţa de a devenì lumini atârnă dela aceea: cum stăm noi cu sufletul faţă de Hristos, ce înseamnă El pentru noi! Multe sunt căile pe cari pot ajunge oamenii la bani, la plăceri şi la onoruri. Dar pentru noi este numai o singură cale pe care putem devenì caractere creştine, adecă oameni cari prin lumina creştinească a sufletului lor luminează în lume. Această cale ni-o arată Mântuitorul zicând: «Eu sunt lumina lumii; celce vine după mine nu va umblà întru întunerec, ci va aveà lumina vieţii» (Ioan 8, 12). Nimenea nu va îndrăznì doar să zică că Petru, Iacob şi Ioan şi ceialalţi

soţi ai lor, nişte pescari simpli din jurul lacului Genezaretului, ar fi ajuns lumini pentru lumea întreagă fără să fi cunoscut pe Mântuitorul, fără să se fi apropiat de El şi fără să fi primit lumina Lui în sufletele lor. Sf. Pavel puteà să ajungă un rabin jidovesc, Sf. Ioan Gură de aur, Sf. Vasile cel Mare nişte retori ori advocaţi cu vorba ascuţită, dar dacă n'ar fi fost atinşi în sufletele lor de adevărul şi puterea lui Hristos, noi nu i-am cinstì ca pe nişte luceferi strălucitori pe ceriul bisericei creştine. Prin urmare lumini cari să lumineze în această lume putem ajunge şi noi numai în legătură cu celce este «lumina lumii«, cu Mântuitorul nostru Hristos.

Dar oricât de adevărat e acest lucru şi oricât de stăruitor ne cheamă Mântuitorul să-i urmăm Lui, totuş, lumina de care ne vorbeşte în cuvintele ce le tălmăcesc eu, nu o numeşte lumina *sa* ori o lumină oarecare, ci o numeşte răspicat «lumina voastră»: «Aşà să lumineze lumina *voastră* înaintea oamenilor, ca văzând ei faptele *voastre* cele bune, să preamărească pe Tatăl vostru cel din ceriuri». Ceeace trebuie să vază oamenii la noi, nu are să fie ceva străin de noi, ceva ce ne aparţine numai pe dinafară, ca o haină pe care azi o îmbraci iar mâne o schimbi cu alta, ci trebuie să fie ceva ce putem numì al sufletului nostru, ceva foarte personal, ceva ce s'a petrecut în fiinţa noastră. Lumina lui Hristos trebuie să o primim în sfeşnicul sufletului nostru şi de acolo s'o facem să lumineze în casa noastră, la locul nostru în vieaţă, între împrejurările între cari trăim noi. Noi nu putem să ne aşezăm tocmai între aceleaşi împrejurări între cari a trăit Mântuitorul şi să facem întocmai aceeace El a făcut. Şi nici nu ni-se cere aceasta. Mântuitorul a avut o chemare pe care nu o are nici un om la fel, iar noi ne avem datoriile şi chemările noastre, pe cari El nu le-a avut. Mântuitorul n'a fost tată de familie, n'a fost proprietar de case şi moşii, n'a fost om de afaceri, n'a făcut slujbă militară, n'a scris la gazete, n'a făcut parte dintr'un partid politic, scurt: n'a fost ceeace suntem şi trebuie să fim noi astăzi. De aceea noi trebuie să

ne cugetăm bine cum să ne împlinim datorințele noastre între împrejurările de astăzi și anume între acelea împrejurări între cari trăește fiecare din noi. Dar să ne împlinim datorințele noastre în duhul lui Hristos, în acel duh curat și înălțător care are puterea de a ne înnoì cele dinlăuntru ale noastre. Lumina lui Hristos care luminează tuturor să o primim în *sufletul* nostru și de acolo să o facem să lumineze peste toate referințele și lucrările din vieața noastră. Să coborîm lumina lui Hristos în sfeșnicul ființei noastre, ca noi să luminăm, noi să fim lumini în duhul lui Hristos, între împrejurările de astăzi ale vieții noastre. Nu Hristos, nici apostolii, nici altcineva are să lumineze în locul tău, ci candela sufletului tău aprinsă de lumina duhului lui Hristos. Nu o lumină străină, ci lumina ta trebuie să lumineze. In sufletul tău trebuie să răsară o schinteie, să prindă ceva foc, să înceapă a luminà și să devină lumină.

De aici urmează că lumina noastră nu poate fi înlocuită cu alta. Alții fac să lumineze a lor lumină. Alții luminează la alt loc, pentru alți oameni. Dar a ta lumină numai unul poate să o răspândească; la locul tău și pentru oamenii din jurul tău numai unul poate să lumineze și acel unul: *ești tu!* Și dacă tu nu faci aceasta, atunci rămâne neîmplinit ceva ce ar trebuì să se întâmple după voia lui Dumnezeu, și se va găsì undeva un loc întunecos și rece, fiindcă lumina ta nu a căzut acolo.

Acest gând trebuie să ne apese conștiința cu o grea răspundere și să ne facă să ne ispitim pe noi înșine punându-ne întrebarea: oare nu sunt locuri întunecoase în apropierea noastră, fiindcă dela noi nu pornește nici o rază luminoasă de credință, de iubire și de nădejde? Oare nu este în jurul nostru vre-un om, care de mult tot așteaptă să vadă dela noi o faptă, pentru care să mărească pe Tatăl cel din ceriuri? Poate că învățăturile pe cari le răspândim și povețele pe cari le împărțim, răsună în pustiu, — dar cu faptele noastre cele bune nu va fi tot așà, ci lumina lor va luminà

celor din jurul nostru şi îi vor face să mărească pe Dumnezeu. Un teolog de astăzi zice, că acel om care a făcut o singură inimă omenească să mulţumească lui Dumnezeu, nu a trăit înzadar.

Fraţilor! Evanghelistul Luca ne spune, că Mântuitorul după strălucita sa înviere din morţi, s'a arătat, între alţii, şi celor doi ucenici ai săi, cari mergeau pe calea spre Emaus. Soarele apusese şi umbrele întunerecului s'au lăsat asupra pământului. Atunci ucenicii au zis către Domnul: *seară este, rămâi cu noi!* Seară este, destul întunerec este şi în jurul nostru. Nu ştim ce ne aşteaptă ziua de mâne, nu ştim ce ascunde pentru noi viitorul. Una însă o ştim, că trăind prin credinţa noastră, mergem pe calea cea mai luminoasă a vieţii. Să zicem deci şi noi, împreună cu ucenicii Domnului: Doamne, seară este, rămâi cu noi! Amin!

Dr. Nicolae Bălan.

MIŞCAREA LITERARĂ.

«Indrăzniţi, eu am biruit lumea!» Predici pentru timp de răsboiu, prelucrate după I. Kessler, *de Dr. N. Bălan şi I. Moşoiu.*

Asupra acestei scrieri «*Telegraful Român*» (Nr. 54 a. c.) a publicat următoarea dare de seamă:

In «Biblioteca bunului păstor», redactată de d-l profesor Dr. N. Bălan, ca al 6-lea număr, au apărut acum cinci predici pentru timpul de răsboiu. Broşura de 50 pagini s'a trimis ca premiu, celor ce şi-au achitat abonamentul pe anul curent la «Revista Teologică». Nu pentru aceştia se scriu aceste rânduri de informaţie, ci pentru mulţimea fraţilor preoţi, cari n'au grăbit încă să trimită preţul revistei şi cari în urmare nu puteau primì broşura gratuit. Cuprinsul predicilor, ce voiu schiţà, va justificà îndemnul de a face o dare de seamă asupra broşurei pentru a atrage atenţiunea tuturora asupra noului tovarăş care ne vine, ca un preţios sprijin în lucrul nostru pastoral, în aceste zile cumplite, când mai mult decât oricând altădată nu putem lipsì

dela datoria de a vorbì poporului, celor rămaşi acasă cuvintele Domnului.

Predicile sunt prelucrate după predicatorul I. Kessler din Dresda, de domnii Dr. N. Bălan şi I. Moşoiu, stud. în teologie. Prelucrarea e aşà fel făcută, încât sunt o deplină adaptare felului nostru de gândire românească, presărate cu multe pilde din vieaţa neamului nostru şi nici uneia nu-i lipsesc aplicările necesare vieţii poporului nostru dela sate. Aceasta constitue odată mai mult meritul predicilor, pentru care le recomand spre utilizare, nouă lipsindu-ne cu totul predici acomodate pentru vremea de răsboiu.

Intâia predică desluşeşte citatul «Bine este a nădăjduì spre Domnul», că «ochii Domnului sunt peste tot pământul, că mâna lui Dumnezeu cârmueşte totul, că inima lui Dumnezeu va chivernisì toate spre binele oamenilor». Pilde din învăţătura şi vieaţa Mântuitorului şi din trecutul neamului nostru se înşiră pentru a ne sporì nădejdea şi a ne întărì încrederea în Dumnezeu, ceeace mai mult decât oricând ne trebue astăzi. De încheere se dau trei sfaturi: luptaţi împotriva păcatului, să vă rugaţi şi deprindeţi-vă la încrederea în Dumnezeu! — In a doua ni-se dă îndemnul «Răscumpăraţi vremea» căci, după îndrumările Sf. Ap. Pavel: 1. «vremea de acum scurtă este, 2. că zilele rele sunt şi 3. că acum este vreme bine primită, acum este ziua mântuirii», arătându-se legătura credinţelor apostoleşti cu vremea vieţii noastre de acum. A treia predică este «Purtaţi sarcina unul altuia», învăţându-ne cum să ne purtăm cu semenii noştri în mijlocul acestei vieţi apăsate de atâtea sarcini pentru înţelegerea cărora se cer ochi deschişi, cari văd năcazurile, urechi, cari aud suspinurile şi vaerile, şi inimi simţitoare, cari pot fi cuprinse de milă. A patra e: «Luptaţi întru rugăciuni», luptă la care ne îndeamnă pe cei rămaşi acasă deopotrivă sufletele noastre, durerile şi nădejdile poporului nostru şi glasul părintesc al lui Dumnezeu, a cărui milă şi ocrotire să o dobândim pe seama celor ce în ploaia gloanţelor ucigătoare în toată clipa sunt primejduiţi de moarte. Rugăciunile noastre de acasă unindu-se cu a celor scumpi ai noştri de pe câmpul de luptă, unde au învăţat a se rugà ca niciodată, până şi necredincioşii de ieri, vor vărsà tărie în inimile noastre, ca şi asupra inimilor acelora pentru cari ne rugăm, şi vor aveà puterea, care a mântuit pe Lot

din peirea Sodomei, a scăpat pe apostulul Petru din închisoare, aşà va mântuì pe cei primejduiţi, va zdrobì lanţul robiei, va sfărâmà zăvoarele nedreptăţilor, scoţând la libertate pe fraţii şi fii nostri ţinuţi în închisoare şi în grele năcazuri aduse de răsboiu. Şi în sfârşit a cincia predică îndeamnă să «fii credincios până la moarte», să fim credincioşi faţă de Dumnezeu, — tari în credinţă, — credincioşi întru iubire şi credincioşi întru nădejde, căci omul având această întreită credinţă e nebiruit în faţa oricăror năcazuri.

Acest cuprins schiţat pe scurt, pe lângă limba frumoasă românească în care sunt expuse predicile, constitue suficient îndemn ca fiecare să-şi procure broşura, trimiţând abonamentul la «Revista Teologică», a cărei redacţiune îi trimite apoi broşura gratis. *p. m.*

*

D'Uxkull, La Baronne: **Exposé.** Introducere la *Cyrillos Macaire:* **La Constitution Divine de l'Eglise.** Genève A. Eggimann et Comp. 1913.

Despre aceste publicaţii găsim în «*Internationale Kirchliche Zeitschrift*», organul catolicilor vechi, ce apare în Berna (Nr. 2 din 1915), următoarele informaţiuni pe cari le dăm în traducere românească:

Chiril Macarie e numit pe pagina cu titlul cărţii sale *patriarh de Alexandria.* Intr'o scurtă prefaţă, datată cu 1 Ianuarie 1912, el ne dă cu privire la originea scrierii sale următoarele desluşiri: Noi am stat timp îndelungat în comunitate bisericească cu scaunul roman şi am compus chiar scrieri de apărare a supremaţiei sale asupra întregei biserici. In aceste lucrări ne-am bazat pe argumentaţiile ce le-am învăţat în şcoală şi pe dovezile pe cari ni-le pun la îndemână scriitorii romani-apuseni. Dar împrejurări deosebite ne-au îndemnat mai târziu să studiem din nou chestiunea. Trăind într'o retragere liniştită, trei ani şi jumătate ne-am ocupat în scopul acesta cu Sf. Scriptură, cu părinţii bisericeşti şi cu sinoadele ecumenice. Rezultatul studiilor noastre se cuprind în scrierea de faţă.

Asupra acestei prefeţe trebuiau date clarificări mai amănunţite. Această sarcină ş'a luat-o asupra sa baroneasa de Uxkull, care are cunoştinţă personală atât cu patriarhul Chiril Macarie, cât şi cu patriarhul grec ortodox Fotie al Alexandriei, şi

care cunoştcà împrejurările cari au dat naştere numitei scrieri. Ea a însoţit scrierea patriarhului Chiril cu acel *Exposé*, în care dă cetitorilor lămuriri despre Chiril. E interesant să cunoaştem cele ce ni-se spun, însă fireşte, noi vom redà aici numai momentele mai însemnate.

Patriarhul Chiril este un bărbat de origine foarte modestă. Părinţii lui au fost Copti, ei se ţineau deci de vechea biserică naţională egipteană. Cum a ajuns fiul lor romano-catolic, aceasta nu ni-se spune. Ceeace ni-se spune e, că el a fost crescut de iezuiţi în Beyrut, arătând încă de pe atunci o capacitate deosebită. El cunoaşte limba franceză şi cea latină tot pe atâta de bine ca şi pe cea arabă şi coptică. După terminarea studiilor sale, a fost trimis înapoi în Egipet, patria sa. Iezuiţii au văzut într'ânsul o unealtă bună pentru a «unì» cu Roma vechea biserică coptică, care e monofizită. Când abeà aveà 30 de ani a fost sfinţit întru episcop, dar la scurt timp după aceea a ajuns în conflict cu iezuiţii. Cu ocazia sfinţirii unei biserici, consulul francez a cerut pe seama sa întâietatea, ca reprezentant al puterii protectoare a catolicilor; dar aceiaş onoare o reclamà pentru sine şi consulul austriac. Episcopul s'a pronunţat pentru Austria, ceeace a produs mare supărare între iezuiţi. Totuş energicul episcop s'a bucurat de încrederea papei Leon XIII, care peste câţiva ani l-a numit patriarh, înţelegând prin aceasta că ar fi «*restabilit*» patriarhatul din Alexandria. Noul «patriarhat» aveà cam 20,000 de suflete.

Dar iezuiţii au continuat să uneltească împotriva noului patriarh, cu cât mai mult acesta îşi susţineà independenţa. In sfârşit patriarhul Chiril a fost citat la Roma şi constrâns să resigneze la scaun, dar i-s'a asigurat o pensie anuală de 7000 franci şi dreptul de-a purtà şi mai departe titlul de patriarh. Aceasta s'a întâmplat înainte cu câţiva ani, sub Piu X. Dupăce patriarhul depus s'a întors iarăş în Egipet, prietinii lui s'au întrepus prin presă cu multă energie pentru dânsul şi s'au ridicat în contra duşmanului său principal, preotul unit cu numele Sedfuvi, pe care-l timbrau de mare calomniator. Patriarhul a trăit trei ani şi jumătate retras şi departe de zgomotul luptelor, dedicându-se studiului şi scriindu-şi lucrarea sa. In acelaş timp Chiril s'a apropiat de patriarhul grec ortodox al Alexandriei, cu numele Fotie, căruia i-a făcut propunerea să-l primească de

coadjutor, ca în acest chip să aducă în sânul bisericei ortodoxe pe Copţii uniţi cu Roma. Dar Fotie n'a primit propunerea, spunându-i lui Chiril, că aşà cum ş'a câştigat atât scaunul de episcop, cât şi titlul de patriarh, biserica ortodoxă nu i-le poate recunoaşte; cel mult i-s'ar puteà pune la dispoziţie o biserică pentru slujbele religioase, dar nu i-se poate garantà nici un venit. Atunci a intrevenit baroneasa d'Uxkull. La cererea expresă a patriarhului Chiril, ea a dat la tipar scrierea în care acesta îşi arătà convingerile sale despre ilegalitatea pretenţiilor papale. Astfel a apărut lucrarea *La Constitution Divine de l'Eglise.* Dar prin aceasta tot n'au putut fi făcute să dispară toate nedumeririle patriarhului ortodox Fotie. De altă parte Chiril n'a voit să renunţe nici la pensiune şi nici la titlul său de patriarh. Coloarea neagră a vestmintelor preoteşti ale ortodocşilor l-a mulţumit tot pe atât de puţin ca şi permisiunea de-a puteà întrebuinţà pentru servicii religioase o biserică în Cairo.

Când în primăvara anului 1913 baronesa d'Uxkull cercetase mai pe urmă pe Chiril, acesta i-a dat să înţeleagă că nu doreşte să-l mai viziteze. Scurt timp după aceea a auzit ea dela patriarhul Fotie, că Chiril a plecat la Roma şi *nu se va mai întoarce.* Cu aceasta s'a sfârşit toată chestiunea.

Baronesa consideră lucrarea «patriarhului» Chiril, care s'a impăcat cu papa, ca o scriere foarte valoroasă. Nu putem s'o examinăm aici mai amănunţit. Pentru caracterizarea ei, va fi destul să cit判 titlul câtorva capitole. Primul capitol poartă titlul: «Biserica e împărăţia lui Isus Hristos şi nu a unui om». Un alt capitol: «Examinarea cuvintelor: «Tu eşti Petru», şi «Paşte oile mele» (pg. 29 urm.). In legătură cu aceasta urmează un studiu despre Luca 22, 31 – 32: «Simone, Simone... eu m'am rugat pentru tine... întăreşte pe fraţii tăi» (p. 55 urm.). In aceste capitole arată abuzul ce-l face teologia romană apuseană vrând să justifice papismul prin cuvintele Mântuitorului. In capitolul următor (pag. 64 urm.) se dovedeşte că primatul jurisdicţional al papei stă în contrazicere şi cu Faptele Apostolilor. Autorul arată apoi (pag. 101 urm.) care a fost «Organizaţia divină a bisericii după credinţa celor dintâi trei veacuri primare». Aici găsim următoarele teze: «La începutul bisericii n'a existat nici un primat». — «Primatul papal nu-şi are originea în primatul lui Petru». — «Singura bază a primatului papal zace în

faptul că Roma a fost capitala lumii», (pag. 126), — «Primatul papal nu înseamnă o suveranitate jurisdicţională» (pag. 139). Autorul scoate foarte categoric concluziunea, că primatul papal e operă omenească, care stă în contrazicere cu constituţia primordială, dată de însuşi Hristos bisericii» (pag. 216). Acest fapt îl găseşte confirmat autorul şi în istoria «celor *şapte* sinoade ecumenice». Şi în această parte a lucrării sale, Chiril stă întru toate pe punctul de vedere dogmatic al bisericii ortodoxe.

Noi presupunem că «patriarhul Chiril Macarie», pe lângă toată pensiunea şi insigniile demnităţii sale, nu se simte bine nici în Roma.

*

Societatea religioasă şi culturală **„Acoperemântul maicii Domnului“** din Bucureşti, desfăşoară o frumoasă activitate şi pe terenul literaturii religioase. Ea scoate o serie de broşuri cu un conţinut foarte bine ales şi educativ. Despre broşura Nr. 1 *(«Gândeşte-te bine»)* şi despre broşura Nr. 2 (*«Indrăzniţi. Cetiri biblice şi meditaţiuni zilnice pentru tot anul»*) a fost vorba în această revistă (Vezi fascicolul Nr. 13—22 din 1914, şi Nr. 1—2 din 1915 rubrica «Mişcarea literară»).

Cu aceiaş bună îngrijire au mai apărut următoarele cărticele: Nr. 3 *De Crăciun*, Nr. 4 *Privitorii Crucii*, Nr. 5. *De Paşti*, Nr. 6 *Incredinţare deplină* — toate traduse şi aranjate de d-l *Dim. I. Cornilescu.* Conţin povestiri religioase-morale, citate din scriitori de seamă, şi pilde şi asemănări. Având un format mic, ele pot fi purtate în buzunar pentru a fi cetite în timpul scurt dintre lucruri, când aşteptăm pe cineva, în călătorie şi mai ales — în timpul răsboiului — sunt foarte potrivite pentru soldaţii noştrii, atât pentru cei din tranşee, cât şi pentru cei din garnizoane. Regretăm numai că în urma împrejurărilor cu răsboiul fiind închisă graniţa pentru pachete, nu ne pot sosì exemplare multe din aceste folositoare publicaţii.

*

Rugăciuni pentru soldaţi. Cu aprobarea şi binecuvântarea Preasfinţiei Sale Dr. Elie Miron Cristea dreptcredinciosul episcop român al eparhiei Caransebeşului. Tipografia «Poporul Român» Budapesta, 1914.

Dacă această cărticică de rugăciuni s'a publicat cu «aprobarea şi binecuvântarea» P. S. Sale «dreptcredinciosului episcop român al eparhiei Caransebeşului», cum se face că în loc de cele 9 porunci bisericeşti ale noastre, se dau cele 5 porunci bisericeşti ale apusenilor, iar cele 10 porunci (Decalogul) sunt împărţite şi ele după cum le împart apusenii şi nu după cum se obicinueşte aceasta la noi ortodocşii?

*

Curs de Teologie morală sau **Lecţiuni de morală creştină**. Pentru uzul clasei a VII-a a seminariilor teologice, conform programei în vigoare, de arhimandritul *I. Scriban*, directorul seminarului central din Bucureşti. Preţul Lei 3·50.

De mult se simţeà lipsa unui bun manual de teologie morală. Acesta, pe care ni-l dă păr. arhim. Scriban, e compus în vederea trebuinţelor pastorale ale viitorilor preoţi şi e chemat să satisfacă o arzătoare necesitate. — Până ce vom revenì mai pe larg, recomandăm profesorilor dela institutele noastre pedagogice şi teologice să întroducă acest manual la predarea moralei; îl recomandăm cu toată căldura şi preoţilor cari se găsesc în praxa pastorală, căci vor găsì într'ânsul orientări foarte bine înfăţişate pentru a fructificà cugetarea şi vieaţa creştinească.

CRONICA.

Către cetitori! Dintre premiile promise abonaţilor noştri pentru anul curent, *am expedat dejà*, celor ce au achitat preţul abonamentului, predicile pentru timp de răsboiu: **„Indrăzniţi, eu am biruit lumea!“**

Până acum am primit dejà câteva scrisori dela preoţi de-ai noştri, cari ne mulţumesc pentru ajutorul ce li-am dat, prin predicile trimise, în aceste vremuri critice.

Am primit însă şi cereri, ca *să vindem* predicele şi celor ce nu sunt abonaţi la revistă, precum şi ca să le dăm ca premiu celor ce trimit 10 cor. — abonament pe a. 1915, dar sunt în restanţă cu abonamentul pe anul ori chiar pe mai mulţi ani trecuţi.

Răspundem:

Predicile *nu* le vindem, ci le dăm *numai ca premiu* abonaţilor revistei, fiind tipărite într'un număr mai restrâns de exemplare.

Noi pusesem ca ultim termin ziua de 10 Mai st. v. până la care cei ce ne vor fi trimis abonamentul, vor primì premiile

Acum abstăm şi dela acest termin şi *vom expedà predicele tuturor acelora cari ne vor trimite abonamentul la «Rev. Teol.» pe a. 1915, indiferent dacă sunt ori nu în restanţă cu abonamentul pe trecut.* Facem de astă-

dată această excepţie pentruca cât mai mulţi să aibă folos de predicile publicate de noi.

Cei ce vor achità toate restanţele ce le au, vor primì *toate volumele* scoase în «*Biblioteca bunului păstor*», apoi **„Procanonul lui Petru Maior“** (Preţul acestuia e 3 cor. 50 bani), care e tipărit dejà şi va apare în curând, în sfârşit şi **„Scepticismul religios“**, studiu apologetic, în româneşte de Dr. N. Bălan.

*

Vorbirea primatelui Ungariei Ioan Csernoch despre raporturile rom.-catolicilor cu „uniţii“. Cu ocaziunea congresului societăţii catolice-maghiare «Szent István», primatele bisericei maghiare Ioan Csernoch a ţinut un discurs în măsură să umple de cele mai serioase îngrijorări pe Românii uniţi cu Roma.

Dăm pe scurt, după «Cultura Creştină» dela Blaj, conţinutul acelui discurs.

«Primatele studiind mijloacele, de cari s'au folosit Ruşii uneori cu mult succes pentru nimicirea unirei din vastul imperiu moscovit, crede, că pentru întărirea unirei va trebuì să ne folosim tocmai de mijloacele opuse. Metodul întrebuinţat de statul rusesc pentru zdrobirea bisericei unite a fost şi este cel propus de episcopul Iosif Siemasco: izolarea greco-catolicilor de romano-catolici în vieaţa pastorală şi cu deosebire în seminarii, reducerea numărului episcopilor, nimicirea ordului bazilitan, care e considerat ca cea mai puternică columnă a unirei, şi izolarea catolicilor de cultura apuseană. Pentru a puteà dobândì deci rezultatele contrare, trebue să folosim mijloace contrare, zice primatele Csernoch. Trebuie să strângem cât se poate mai tare legăturile dintre greco-catolici şi romano-catolici; să rezolvim afacerile comune cu puteri unite; să eliminăm din organizaţia internă a bisericei greco-catolice tot ce o poate legà de ortodoxie; să o separăm de curentele de cultură cari vin din Orient, să împedecăm împrumuturile culturale şi sociale din ţările schismatice şi să-i obişnuim pe uniţii noştri să-şi satisfacă toate dorinţele de această natură acasă, în ţară, unde le stă la dispoziţie întreaga literatură şi artă maghiară».

Nu sunt potrivite vremile ca să analizăm în amănunte discursul primatelui maghiar Csernoch, dar ori cine-l va ceti cu atenţiune, înţelege, că el constitue un atac foarte îndrăzneţ la adresa bisericei unite. Această biserică — după ideile primatelui Csernoch — trebuie să fie asimilată, împreună cu poporul ei, în sânul catolicismului maghiar.

Afară de un articol în «Cultura Creştină» şi altul în «Unirea» nimeni n'a ridicat un singur protest în contra unui atac atât de vehement, care tinde la desfiinţarea bisericei române unite şi la contopirea ei în apele catolicismului maghiar. Oficialitatea din biserica română unită — a tăcut.

Oare nici acum nu înţeleg fraţii noştri uniţi, unde e adevăratul scut şi pentru dânşii?!

*

Cum au sărbat ostaşi de-ai noştri Paştile. In decursul sărbătorilor mari s'a petrecut multe scene pătrunzătoare între soldaţii de pe câmpul de luptă. In acest an potrivindu-se sf. Paşti deodată pentru toţi creştinii, s'au întâmplat chiar scene de înfrăţire între soldaţii din tabere duşmane. Ele dovedesc că inima omenească nu-i făcută pentru duşmănie, ci pentru iubire.

De tot mişcătoare sunt următoarele cuvinte simple ale unui soldat de rând, care ne spune cum a petrecut

sf. Paşti pe câmpul de luptă. «Mai întâiu să vă spun, d-le profesor, cum am petrecut sf. Paşti pe aicia. Neavând biserică, neavând de unde luà şi noi ca toţi creştinii sf. Paşti, totuş am zis câte-o rugăciune şi am mâncat trei muguri de salcă şi am zis de trei ori «Hristos a înviat!»

*

Lucrări reformatorice în biserica Greciei. Revista «*Churchman*» dela 6 Martie aduce ştirea îmbucurătoare, că în biserica regatului grecesc să pun silinţe serioase pentru a întroduce reforme corespunzătoare cerinţelor vremii. Indemnul la aceasta a venit dela un profesor al universităţii din Atena, care într'o serie de articole a atras atenţiunea asupra unor abuzuri şi stări anormale, cari pot deveni primejdioase. El a cerut să se ridice la un nivel mai înalt cultura clerului, să se ţină predici mai bune, să se pună mai mare pond pe instrucţia religioasă în şcoli, să se simplifice serviciile religioase, să se întroducă tinerimea în vieaţa bisericească etc. Articolele au fost inspirate de dragoste faţă de biserică şi de aceea au produs o adâncă impresie.

De curând s'a prezentat o deputaţiune la regele, predându-i o petiţie iscălită de nouă episcopi, la cari s'au alăturat mai târziu şi alţii, şi cerându-i ca, după exemplul din biserica veche, să convoace la Atena un sinod general al bisericii greceşti. Acest sinod se va ocupà cu măsurile ce sunt a se luà pentru progresul bisericii naţionale greceşti. Dupăce a fost scuturat jugul turcesc de pe poporul grec, trebue începută opera de regenerare şi înoire a vieţii lui naţionale şi bisericeşti.

Regele a fost adânc mişcat de această propunere şi a promis deputaţiunei că i se va împlinì cererea îndată ce va trece primejdia răsboiului pentru Grecia. Regele ş'a exprimat dorinţa de-a se constituì un comitet constătător din episcopi, preoţi şi mireni, care să pregătească materialul ce va fi tratat la viitorul sinod.

Această dorinţă a regelui a fost împlinită. Camera a votat o lege prin care i-s'a dat în numele naţiunii unui comitet ce aveà să fie numit, autorizarea, ca să înceapă opera contemplată. In comitet au fost aleşi: mitropolitul din Atena ca preşedinte, mitropolitul din Tesalonic ca vice-preşedinte, apoi profesorii de teologie dela universitatea din Atena — toţi fără excepţie mireni, — în fine mai mulţi episcopi şi un bun cunoscător al dreptului bisericesc. Mitropolitul de Tesalonic trece ca unul dintre cei mai învăţaţi bărbaţi ai bisericii greceşti. Intre profesorii de teologie cari au fost aleşi în comitet, se găseşte şi *Dr. A. Diomedes Kyriakos*, profesor de istoria bisericească. La început se credeà că el este autorul amintitelor articole, dar de fapt le-a scris profesorul *Alibegaros*.

Ministerul de instrucţie din Atena a pus la dispoziţia acelui comitet o sală, în care se ţin câte două şedinţe pe săptămână. Sesiunea va durà 6 luni, iar după trecerea acestui timp va fi prezentat proiectul de reformă.

Patriarhul din Constantinopol nu ia parte la aceste lucrări. Biserica grecească naţională e autochefală şi deci are dreptul să-şi reguleze afacerile sale interne în mod cu totul independent.

Impreună cu revista «*Internationale Kirchliche Zeitschrift*» de unde am luat aceste informaţiuni, ţinem şi noi de foarte importante aceste mişcări de reformă în biserica grecească. Chiar dacă rezultatele lor vor fi modeste, totuş e lucru mare, când cei

mai competenţi reprezentanţi ai bisericii să adună la un loc, ca să se sfătuească asupra mijloacelor prin cari se poate ridicà cultura religioasă-morală şi naţională a credincioşilor bisericii greceşti.

Asemenea chestiuni *de esenţă* trebue să ne preocupe şi pe noi, iar nu întregirea comitetelor şi modificarea unor paragrafe din statutul organic. Par'că prin reforme formaliste s'ar puteà introduce vieaţă în sânul unei biserici! Iar nouă *vieaţă* ne trebue. Vom reveni asupra chestiunii în timpuri mai liniştite, discutându-o din acest punct de vedere al reformelor *în fond*. Răsboiul încă ni-a dat orientări şi experinţe preţioase.

*

„Timpuri adevărate“. Sub acest titlu, păr. arhim. *Iuliu Scriban* a publicat un articol îm revista *«Amvonul»*, arătând că evenimentele de azi au adus pe oameni la realitate, aşà cum trebue ea văzută, iar nu cum o înţelegeà lumea înainte de răsboiu, privindu-o prin prizma materialismului. «Afară de nesfârşitele rele, răsboiul actual a adus şi urmări care nu pot fi decât salutare pentru socitate. Oamenii cari se simţeau siguri pe ei înşişi, având-şi o existenţă asigurată pe toate căile, toţi ceice trăiau în îmbuibare şi egoism, fără a mai voi să ştie de altul, deodată s'au strâns unii lângă alţii, printr'o alergătură comună, ca şi cum o trâmbiţă de foc ar fi topit într'o clipă toată ghiaţa indiferenţei generale, pe care liniştea şi siguranţa traiului o dau oricui. Solidaritatea şi frăţia au eşit ca din pământ în mijlocul unei societăţi egoiste... Răsboiul a pus înaintea tuturor, iute şi cu cruzime, probleme la care omul mai înainte se gândeà numai căscând... Din fiecare individ, evenimentele făceau un om de valoare, un bărbat necesar şi indispensabil. In mod necăutat şi categoric, ele aduceau ridicarea valorii individuale a fiecăruia, nu în mod egoist şi trufaş, ci prin partea pe care tot omul e în stare a da pentru societatea de care ţine... Ceice au privit la desfăşurarea de forţe şi la avântul cu care oamenii au intrat în rânduri, au răsuflat din plin, cu speranţe bune pentru viitorul omenirii. Căci s'a arătat aşà pornire spre jertfă, aşà dragoste către fraţi, aşà iubire de patrie şi lăpădare de sine, aşà preţuire de sine în ceeace omul poate face pentru alţii, încât cu drept cuvânt, a fost o privelişte din acelea care uşurează, înviorează şi îmbărbătează pe om. De data aceasta omul a fost sincer faţă de evenimente. Ele îl covârşeau prin grozăvia, dar şi prin măreţia lor. Cu intrigile şi minciunile vieţii de toate zilele, cu amăgirea de fiecare clipă, cu întrebuinţarea de mijloace care mânjesc sufletul nostru, nu se puteà face faţă nouălor împrejurări. Irezistibil individul simţeà că, dacă rămâne numai la atâta, cade zdrobit. Numai sinceritatea faţă de noi înşine şi de semenii noştri puteà duce la mântuire... Materialismul, cu tot convoiul lui de egoism, plăceri, desfrâu, uitare a cerului şi îmbuibare cu bunătăţile pământului, erà o nepotrivire faţă cu furia împrejurărilor, o stare de nepregătire. Prin materialism omul erà cu inima numai către sine, iar vijelia deslănţuită deodată, din curat senin, în mijlocul liniştei tuturor, cereà ieşire din micul tău cerc, pentru a te da cu totul altora, în braţele fraţilor tăi, ca să fii una cu ei, topindu-te în unitatea trupului în stare de a rezistà şi a se luptà... Materialismul erà o minciună pentrucă nu răspundeà vieţii. Erà ceva protivnic realităţii şi când a venit vremea aspră, aşà cum vieaţa totdeauna are din când în când — fie

că e vorba de răsboiu, fie de alte nenorociri, — minciuna n'a putut rămâneà în picioare, nici n'a dat omului puterea care nu există într'ânsul. Deci noi trăim acum *timpuri adevărate*, timpuri care-ţi arată realitatea în colori izbitoare, timpuri care sună către tine din zece trâmbiţe şi îţi arată ce e vieaţa şi ce-ţi trebue ca să poţi trăi... Faptele pe cari le vedem sunt o mare lecţie pentru omenire, şi ne pare bine că şi sunt apreciate în sensul acesta. Chestiunea sufletului, a valorii morale e pusă pe planul întâiu şi se discută fără încetare... Omul e pus mai presus de el însuşi, pe un pedestul de nobleţă, din care răspândeşte raze până departe peste semenii săi. Frăţie, iubire, suflet, sacrificiu, sunt strigătele predicii pe care împrejurările de acum ni-o vorbesc foarte limpede şi răspicat... Nimic nu e arătat cu mai multă stăruială drept un factor de cea mai mare eficacitate şi vitalitate al unui individ şi al unui popor, ca factorul moral... Deci e ca o înviere timpul în care trăim. E o eşire din noapte, în care mintea noastră a fost apăsată de concepţiuni strâmbe şi mincinoase. Acum însă, la realitatea zilei, se arată câtă lumină e în factorii morali şi religioşi, pe care mai nainte nu-i preţuià; câtă putere şi siguranţă căpătăm prin ei în viitor; cât adevăr în ceeace omul mai înainte nu socoteà demn de studiu pentru el».

*

Un avertisment îndreptăţit. «*Gazeta Transilvaniei*» a publicat în Nr. 106 următoarea notiţă, primită dela un cetitor din Sibiiu: «Numai câteva cuvinte despre un urât semn de.... necultură la noi. Căci nu se poate altfel numì obiceiul întrodus de mai multă vreme de câţiva intelectuali de-ai noştri prea comozi poate, sau ajunşi prea de vreme în situaţii mai înalte, de a nu răspunde cinstit ridicându-şi pălăria la saluturile celor mai tineri şi mai mici.

Acest rău obiceiu, pornit poate chiar din metropola Românilor, Sibiiu, a luat în timpul din urmă proporţii aşà de mari, încât ameninţă să nè cuprindă pe toţi. Il cultivă unii într'adevăr mai sus puşi, dar de-o vreme încoace şi mulţi mărunţi, veniţi de curând «la oraş» — eri alaltă-eri orice, mai puţin decât «domni» — iar azi purtători de pulpane la alţii.

Şi este cu atât mai de condamnat cu cât semnul amintit de necultură se manifestă şi faţă de streini de neamul nostru, cari nu se sfiesc a-l comentà în gura mare după cum se cuvine!

In interesul nostru ca neam cu pretenţii de cultură Vă rugăm D-le Redactor să daţi loc acestor rânduri, scrise fără nici un interes personal, în preţuitul D-v. ziar pentru curmarea răului.

Ziarele noastre din alte părţi sunt rugate să reproducă aceste şiruri, căci suntem convinşi că avem peste tot locul figuri de oameni mari ca cei vizaţi mai sus».

Avertismentul cuprins în această notiţă e într'adevăr îndreptăţit. Sperăm că nu va rămâneà fără efect.